

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Vzdělávání pěstounů v pěstounské péči
Education of foster parents in foster care

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Mgr. Sylvie Stretti

Autor:

Jana Šarközyová

Praha 2020

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí práce Mgr. Sylvii Stretti, která mě po celou dobu doprovázela ve vypracování této práce. Poděkování patří za trpělivost a čas, který mi věnovala, jak v přípravné části, tak v části praktické. Také děkuji Mgr. Barboře Hruškové, koordinátorce vzdělávání pěstounů z doprovázející organizace Rozum a Cit, že mi poskytla čas pro osobní rozhovor ohledně jejího poslání.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Vzdělávání pěstounů v pěstounské péči“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 24. 4. 2020

Jana Šarközyová

Anotace

Cílem mé práce je popis vývoj vzdělávání pěstounů dle dostupné literatury. Popsání náhradní rodinné péče a její dělení. Vysvětlení pojmu pěstounská péče a její dělení a seznámení se, s tím, kdo je pěstoun. V práci vysvětlím a definuji pojmy vzdělávání pěstounů, formy vzdělávání pěstounů a zákonné ustanovení. Kdo poskytuje vzdělávání a kdo ho musí absolvovat. Vypíšu možnosti spolupráce s doprovázející organizací a OSPODEM. Zaměřím se na zákony vztahující se ke vzdělávání pěstounů a celkové náhradní rodinné péče. V druhé části práce uvedu příklady dobré praxe ke vzdělání pěstounů v minulosti, poručník, manželský pár a dítě svěřené do péče. Poté celou práci shrnu v samotném závěru.

Klíčová slova

Pěstounská péče. Pěstoun. Vzdělávání. Rodina. Náhradní péče. Poručník. Doprovázející organizace. Sociální pracovník. Výchova.

Annotation

The aim of my work is to describe the development of foster education according to the available literature. Description of substitute family care and its division. Explanation of the concept of foster care and its division and acquaintance with who is a foster parent. In this work I will explain and define the concepts of foster education, forms of foster education and legal provisions. Who provides the education and who has to complete it. I present the possibilities of cooperation with the accompanying organization and OSPOD. I will focus on the laws concerning the education of foster parents and general alternative family care. In the second part of the work I will present examples of good practice for the education of foster parents in the past, a guardian, a married couple and a child in charge of care. Then I will summarize the whole work in full conclusion.

Keywords

Foster care. Foster. Education. Family. Alternative care. Guardian. Accompanying organizations. Social worker. Upbringing.

OBSAH

ANOTACE	4
SEZNAM ZKRATEK	6
ÚVOD	7
1. RODINA.....	8
1.2. Náhradní péče a výchova dítěte.....	10
1.3. Pěstounská péče.....	14
1.3.1. Formy pěstounské péče.....	16
1.4. Pěstoun.....	18
2. VZDĚLÁVÁNÍ PĚSTOUNŮ	20
2. 1. 1. Obecné formy vzdělávání	22
2.2. Vývoj vzdělávání	23
2.2.1. Vzdělávání v minulosti.....	23
2.2.2. Vzdělávání dnes	24
2.3. Formy vzdělávání.....	25
2.3. Vzdělávání příbuzenských pěstounů	28
2.3.1. Formy vzdělávání příbuzenské pěstounské péče.....	29
2.4. Porucha attachmentu a vzdělávání	30
2.3.1. Vzdělávání v oblasti Attachmentu	31
2.5. Doprovázení pěstounů.....	32
2.6. Klíčový pracovník.....	36
3. PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE	38
3.1. Příklad Poručníka a vzdělávání	40
3.2. Příklad manželského páru a vzdělávání	42
3.3. Příklad dítěte svěřeného do péče a vzdělávání	45
ZÁVĚR.....	49
POUŽITÁ LITERATURA:.....	51

SEZNAM ZKRATEK

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

IPOD – Individuální plán ochrany dětí

SP – Sociální pracovník

SPOD – Sociálně-právní ochrana dětí

ZPOD – Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

PP – Pěstounská péče

DP – Doprovázející pracovník

DO – Doprovázející organizace

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

ÚVOD

Toto téma jsem si vybrala, protože se sama pohybuji v oblastech pěstounské péče a jako sociální pracovník, mám možnost se s tím setkat. Vzdělávání pěstounů je velmi důležitý aspekt pro vykonávání PP. Největší motivací pro téma, pro mě však bylo, že mí rodiče mají doprovázející organizaci a poskytují vzdělávání a já se o tom chtěla dozvědět něco více. Například o vývoji, průběhu a formách vzdělávání. Touto prací, bych to chtěla přiblížit i těm, kteří by měli zájem o vykonávání pěstounské péče, pomocí teoretické části, kde budou rozepsány formy péče, funkce a vzdělávání pěstounů, pomocí odborné literatury a metodik z organizací, které se tomuto tématu věnují. A také tím, že poskytnu jeden svazek domluvené organizaci, která doprovází a poskytuje celkovou podporu pěstounským rodinám. Pomocí příkladů dobré praxe, kdy mohou čtenáři nahlédnout do problematik pěstounské péče, kdy pomocí zkušeností budou moci vidět, jak funguje spolupráce s doprovázejícími organizacemi a jejich vzdělávací programy.

V prvních kapitolách popíšu rodinu. Její vznik, formy, funkce a dysfunkce. Budu mluvit o jejích počátcích a dělení, poté nastíním situaci o náhradní rodinné péči. Popíšu její formy, příčiny a vysvětlím je a vysvětlím pojem pěstounská péče, pěstounství a poručník.

Dále se budu věnovat vývoji v oblasti vzdělávání a historickému srovnávání vzdělávání v minulosti a dnes. Jak vzdělávání probíhá, kdo ho poskytuje, kolik hodin by pěstounští rodiče měli splnit. A proč je důležité mít vzdělání v oblasti pěstounství, když se jim chce někdo stát, je to totiž modernější téma. Dřív se vzdělávání pěstounů téměř neuskutečňovalo, až pod novými zákony se začalo rozvíjet.

V druhé části práce se budu věnovat příkladům dobré praxe. Budu pracovat se třemi příklady, které zahrnují vzdělávání v minulosti, které následně budu vyhodnocovat očima přítomnosti. Budu řešit problémy, které jsou běžné pro vykonávání PP. Hodnotící kritéria budou dle zákona o sociální ochraně dětí, zákona o pěstounské péči, podmínky doprovázející organizaci a směrnic o náhradní péči Organizace spojených národů.

Závěr práce věnuji celkovému shrnutí a vlastního názoru na téma. Vyhodnotím si, zda jsem splnila cíl, který jsem chtěla a ukončím celou práci.

1. RODINA

Rodina je důležitá pro celkový rozvoj společnosti a tuto kapitolu sem zařazují, protože pěstounská péče nemůže existovat, bez toho aniž by se někdo narodil do rodiny, ať už funkční nebo nefunkční. A zároveň když hovoříme o pěstounské péči, tak hovoříme o náhradní rodinné výchově a péči. Proto si myslím, že je dobré sem tuto kapitolu zařadit. Rodina je vyhrazená v novém občanském zákoníku v druhé části o rodinném právu č. 89/2012 Sb.

Rodina je nejstarší společenská instituce, která nám umožňuje formování nás samotných. (Matějček, 1994, O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, str. 15) Soužití ve stejném obydlí a sdílení stejných věcí. Nejdůležitější článek pro výchovu a tvoření přirozeného vývoje dítěte. Poskytování bezpečí a otevřenou budoucnost pomocí prostředím pro uskutečnění těchto potřeb. Dítě přijímá rodiče ty, kteří se k němu chovají, jako otec a matka, což znamená, že ho vychovávají a žijí s ním, dávají mu vše, co dítě potřebuje a co naplňuje jeho životní potřeby, domov. Domov je místo, kde by pro dítě měli být nejdůležitější lidé, kteří daný domov vytvářejí. Lidově se jim říká – naši, nezáleží mu na tom, kdo je biologický rodič ani na soudních příkazech či právech. (Matějček, 1994, O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, str. 11)

V dobách našich prarodičů byl počátek rodiny spojen s manželstvím, kde začínalo i rodičovství. Avšak, v dnešní době už rodičovství nemusí být založené jenom na manželství. Mnoho párů spolu žije bez manželského svazku. Nebo jsou rozvedeni a mají rodinu s dalším partnerem. A přes to, jsou rodiči svých potomků. Celé rodičovství je o hledání rovnováhy a hledání rodičovské identity, která je velmi různá. Rodiče by měli být příkladem pro svoje děti, snažit se být laskaví a shovívaví, ale zároveň musí mít pravidla a být přísní. Dítě potřebuje mít pocit, že jim může důvěřovat, že může cítit bezpečí, zkoumat nové věci a mít volnost. (Puris B. Karyn, Cross R. David, Sunshine Lyons Wendy, 2013, Dítě v nové rodině, str. 20-45)

Příjmení už od počátků ukazovalo, do jaké rodiny patříme. Je důležité, aby dítě vědělo, jaké příjmení má a po kom ho má, podporuje to jeho identitu. (O. Matoušek, H. Pazlarová, 2014, Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny, str. 54) Její funkce je **biologicko-reprodukční** – plodit děti, **ekonomická** – zabezpečit

finančně děti a celou rodinu, **emočně – podpůrná** - emoční stránka dětí, **socializačně-výchovná**, začleňování do společností, a **vzdělávací**. V začleňování je primárním aspektem, protože už v rodině se dítě socializuje. Mezi sourozenci, rodiči, bratrancei atd. Sekundárně socializačním aspektem je pak škola, školka, kroužky, atd. Samozřejmě péče v době nemoci a stáří. Každá rodina má své rituály, tradice, rodinný poklad, mýty a jejich události. Vytváří si vlastní tradice a ty se přesouvají z generace na generaci. Mýty tvoří příběhy rodiny, rodinný poklad může být předmět, věcí, ke které má rodina citovou vazbu. Také vzniká komunikační stereotyp, který buď napomáhá k funkci rodiny, nebo ji narušuje. Každé dítě v rodině potřebuje stimulaci přívodu podnětů, které vedou dítě k aktivitě. Potřebují mít vidinu smysluplného života, což znamená, že mají mít nějaký řád či smysl ve svém životě, mít pocit životní jistoty a pozitivní identitu. Pozitivnější identita znamená mít pozitivní přístup k sobě samotnému. Opakem je anonymita – jinými slovy dítě neví, nezná svou identitu a nemá dostatečnou podporu ji hledat. Když to všechno dítě nemá naplněné, dochází k psychické deprivaci a ztrátě k sobě samému. Celkově by se rodina měla zaměřovat na stabilní psychiku dítěte.

Rodičovství se dělí na **biologické a psychologické**, oba typy existují vedle sebe. Tuto definici stanovil profesor Zdeněk Matějček. (Z. Matějček, Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny.) Definování se může ještě dělit na **primární a sekundární**, avšak nejsou si navzájem podmínkou. Biologické (primární) rodičovství spočívá v tom, kdo dítě zplodil, dítě po nich má geny a predispozice, zkráceně, to co dítě dědí. Psychologické (sekundární) je spíše zaměřeno na to, kdo se o dítě stará, kdo ho vychovává a kdo s ním žije, kdo ho utváří během vývoje a života. Celková společnost se přiklání k tomu, že rodič je ten - kdo tě vychová a ne ten, kdo tě zplodí. Není ani pravidlem, že biologické rodičovství je lepší než psychologické. S druhým případem se setkáváme u náhradní rodinné péče, kde zase chybí biologické rodičovství a psychologické je rozvinuto na větší úrovni. (o pěstounské péči v občanském zákoníku č 89/2012 Sb.)

1.2. Náhradní péče a výchova dítěte

Tuto kapitolu, sem řadím pro přehled všech forem náhradní péče a výchovy dítěte, vypíšu zde její formy a vysvětlím je. Protože když se řekne náhradní rodinná péče a výchova, tak to neznámá automaticky jenom pěstounskou péči či adopci, neboli osvojení. Jedná se i o formy, které mají ústavní charakter. Proto je zde vypíšu a vysvětlím.

Začnu celkovým vysvětlením náhradní rodinné péče a výchovy. Proč vzniká a co jsou příčiny toho, že dítě není ve výchově a péči u své biologické rodiny. Poté se zastavím u ústavní péče, která má několik forem. Ty také rozepíšu a vysvětlím. A v poslední řadě se zaměřím na pěstounskou péči, ke které souvisí téma vzdělávání pěstounů.

Náhradní péče a výchova o děti bez domova a rodičů má několik forem. Celkově se jedná o péči, kdy je snaha nahradit dětem, co nejlépe výchovu a péči o kterou z různých důvodů přišli. Obsahuje formy, které jsou důkladně na celkovou péči připravené. Jedná se o situace, kdy se rodiče **nemohou** starat o dítě, **nechtějí** a **neumí/nedokážou**.

Situace, kdy se o dítě **nemohou** starat: jsou buď moc mladí, nebo nemají dobré podmínky pro jeho vývoj/výchovu, tím se myslí i finanční či bytové podmínky nebo rodiče zemřou. Situace kdy se rodiče **nechtějí** starat o dítě: rodiče jsou závislí na návykových látkách a láska k nim je větší než k výchově a péči dítěti. Zanedbávají dítě a tím mu ubližují, často své potomky nechávají u svých rodičů nebo u kamarádů, pod záminkou, že musí něco důležitého řešit nebo v případě kamarádů, že si jejich děti budou spolu hrát – vytváření kamarádství. Situace, kdy se rodiče **neumí nebo nemohou** postarat o dítě, kdy třeba zemře jeden z rodičů a druhý na to sám nestačí. Nejsou dostatečně připraveni na výchovu a péči dítěte. Nebo jsou nezralí, mladí a počali dítě ve věku, kdy nemají kapacitu na jeho péči a ani žádnou podporu okolí. (Z. Matějček, O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, 1994, str. 19-21)

Rodiče, u kterých jsou výchovné kompetence omezené, vnímají odchod dítěte, jako negativní událost. Podpora rodiny v těch to situacích je velmi důležitá, nejen, aby se situace zvládla, ale i jako prevence dalšího zhoršení. Pracovník by měl rodiče připravit na odchod dítěte z rodiny – zároveň, aby došli k názoru, že byla vyčerpána všechna jiná řešení a měl by dávat naději, že je to jen dočasná

situace. (C. Archerova, Dítě v náhradní rodině, 2001, str. 18) Dobré je, aby pracovník pojmenoval důvody, proč dítě odchází z rodiny, s tím je pojená velmi důležitá jasná a přímá komunikace. Stejně tak otevřeně a upřímně komunikovat s dítětem, stále opakovat, že budoucnost je otevřená a tohle je jen dočasné řešení, neboli může to být jen dočasné řešení. Přímá a otevřená komunikace dopomáhá k důvěře, kterou si pracovník potřebuje získat, jak na straně rodičů, tak i u odebraného dítěte. Rodiče by si měli prohlédnout náhradní místo, kde bude jejich dítě vyrůstat a být informováni o jeho životním stylu. (O. Matoušek, H. Pazlarová, Podpora rodiny manuál pro pomáhající profese, 2014, str. 147) V nezbytných případech je odebrání dítěte velmi rychlé a rodiče nemají téměř žádnou pravomoc, jedná se o dítě v ohrožené situaci. V těchto případech je i nutná krizová intervence, lékařská pomoc a bezpečí, odborně se jim říká komise pro ochranu dítěte. Dítě je umístěno do zařízení pro dítě vyžadující okamžitou pomoc. Jedná-li se o spáchání trestného činu na dítěti, tak se úzce spolupracuje s policií České Republiky, která řeší trestnou stránku celého případu. (O. Matoušek, H. Pazlarová, Podpora rodiny manuál pro pomáhající profese, 2014, str. 148)

Dětské domovy. Tato ústavní zařízení jsou řízeny zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních. V dětském domově bez školy je šest až osm dětí a DD se školním zařízením pět až osm dětí. Domov se školním zařízením poskytuje dětem i vzdělání na bázi domácí školy, protože dítě, které si prošlo traumatem, nedokáže nějaký čas chodit mezi lidi. Rodinná skupina je základní složkou DD. (Virtuální knihovna, Martina Vančáková)

Diagnostický ústav plní pedagogickou, ale i psychologickou formu pro děti z ohrožených rodin. V obou případech mají rodiče právo na komunikaci a informace o dítěti. Mnoho diagnostických ústavů rozšiřuje své kompetence i v sociální sféře podle zákona č. 108/2006 Sb. (O. Matoušek a H. Pazlarová, Podpora rodiny manuál pro pomáhající profese, 2014, str. 149)

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Děti jsou zde umístěny na základě soudního rozhodnutí, ale i na základě písemné dohody s rodiči. Řeší krátkodobě situaci v rodině. Ze zákona jsou zařízení povinni spolupracovat s rodiči, je to nedílnou podporou rodiny a její ochrany. Zde jsou nedílnou součástí OSPODY a komise pro ochranu ohroženého dítěte. (Středisko sociální prevence Olomouc)

Komise je složená ze složek policie České Republiky, OSPOD a doprovázející organizace se spoluprací sociálního pracovníka a města, často je do komise zahrnut i dětský pediatr, který má lékařský dohled nad daným dítětem (O. Matoušek a H. Pazlarová, Podpora rodiny manuál pro pomáhající profese, 2014, str., 150)

Osvojení, neboli adopce, je forma, která má za cíl, aby vznikl mezi osvojitelem a osvojencem vztah, který vyobrazuje vztah mezi rodičem a dítětem. (Zdeněk Matějček, 1994, O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, str. 21) Je to přijetí cizí osoby přijatou za vlastní. U této formy neexistují žádné sociální dávky, existuje však tříměsíční před adopční péče, kde si osvojitel může rozmyslet, zda dítě v péči chce mít nebo ne. Poté je půlroční doba, kdy osvojitel pečuje o svěřené dítě na vlastní náklady. Ta doba má prokázat, zda je osvojitel schopný dítě dostatečně zabezpečit. Stejně, tak dítě tímto obdobím prochází, jako kognitivním. Od 1. ledna 2014 osvojení upravuje občanský zákoník v § 794 až § 854 – osvojení je potřeba souhlas rodičů osvojovaného dítěte, ale dá se osvojit dítě i bez souhlasu, když osvojitelé plní všechny podmínky, které jsou uvedeny v zákoně. Osvojení je zrušitelné a nezrušitelné. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018, Dobrý pěstoun, str. 21)

Často se s adopcí spojuje představa, že matky jsou nezodpovědné a nechtějí dítě. Ale je to mýtus, o kterém hovoří Matějček v jeho díle z roku 1999. Dát dítě do osvojení je jejich vlastní vůle, sami se mohou rozhodnout dítěti poskytnout třeba lepší podmínky, než, které by mu dali ony sami. Takže ne, vždy se jedná o násilné odebrání. Pracovník má za úkol rozvážit, zda rozhodnutí matky, dát dítě k adopci, je dobře promyšlené a opravdu s tím souhlasí. V případě jistoty se matku snaží podpořit v jejím rozhodnutí. (O. Matoušek a H. Pazlarová, Podpora rodiny manuál pro pomáhající profese, 2014, str., 151)

Poručenství v osobní péči. Poručník je dítěti přiřazen, když jeho biologičtí rodiče zemřeli, jejich výkon k rodičovství byl pozastaven, nebo nejsou způsobilí k výchově a péči dítěte. Poručník má všechny povinnosti, jako kdyby byl biologickým rodičem, zároveň však může být i pěstounem. (H. Pazlarová, Pěstounská péče, 2016, str. 19) Má stejná práva, avšak nemá k dítěti vyživovací povinnost. Zodpovídá za vykonávání své funkce a je pod dohledem soudu, OSPODU a přiřazeného sociálního pracovníka. Tuto formu zaštiťuje občanský zákoník. (Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.)

Přednost se dává osobě, kterou rodiče sami vybrali, nebo určí soud osobu blízkou a může jít i o osobu v příbuzenském vztahu k dítěti. Když přes to rodiče nikoho neurčí, nebo jsou po smrti, tak se vychází z evidence žadatelů o osvojení. Když nemůže být ustanovená fyzická osoba, soud ustanoví organ pro sociální právní ochranu dětí. (OSPOD) Poručník musí jednou ročně předkládat zprávy o jeho jmění. A podávat pravidelné zprávy soudu o vývoji dítěte. Zde poručník dostává odměnu pěstouna a peněžitou výpomoc v období mateřství (vlastního rodičovství). Forma zaniká, když pověřené dítě dosahuje plnoletosti. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, Dobrý pěstoun, 2018, str. 128)

Opatrovnictví. Ustanovení opatrovníka v případě střetu zájmů, který vznikne mezi zákonným zástupcem a dítětem nebo mezi dětmi stejných rodičů. Ustanovení probíhá pomocí orgánu pro sociální právní ochranu dětí, ale rozsah práv a povinností ustanovuje soud. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb v ČR, Dobrý pěstoun, 2018, str. 134)

Hostitelská péče. Forma pěstounské péče, kdy děti z dětských domovů jezdí do rodin na návštěvy. Vhodné je pro děti ve školním roku, protože jsou schopni pochopit, že se jedná pouze o návštěvu. Cílem je dětem ukázat běžnou rodinu a chod v domácnosti, tak, aby na to byli v dospělosti připraveni. Jedná se o děti, které mají styk s biologickými rodiči a nejsou právně volné. Rozhoduje o tom ředitel domova, obecní úřad obce. Většinou jde o rodiny, které už mají své děti a díky tomu mohou děti z DD na návštěvě vidět i sourozenecký vztah. Jinak je to (nebo bylo) u kojeneckých ústavů, kde si děti brali tetičky na víkendy a výlety a nejednalo se úplně o seznámení s rodinným životem. (Z. Matějček, Co děti nejvíce potřebují, 2008, str. 35)

Rozhodování soudu formou předběžného opatření. Předběžné opatření kvůli lhůtám, které si stanoví soud na rozhodování o podaném návrhu. Zde se jedná i problematickou praxi. Dítě se může nacházet v ohroženém prostředí a lhůta musí být rychlá a zároveň efektivní. Rozhoduje se o přiřazení dítěte do osvojení, pěstounské péče nebo na přechodnou dobu. (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Po odchodu dítěte, by měla být rodina ošetřena a začíná se pracovat na možném návratu dítěte do rodiny. Proto je dobré, aby byly udrženy citové vazby mezi rodičem a dítětem.

1.3. Pěstounská péče

Pěstounská péče je vymezena občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb. přesněji v druhé části, která se nazývá rodinné právo, konkrétně ve třetí hlavě O poručenství a jiných formách péče o dítě §928 - §975. Dále pak zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

U nás byla zrušená v roce 1950, a začali vznikat pěstounské kolonie. V historii se tomu říkalo kojné, byli to chůvy, které se celý den staraly o dítě paní domu. Měli schopnost kojit děti panovnic, které to kvůli postavení v středověké společnosti nemohli vykonávat. Dostávali za to plat, který by sestupný, což je odlišný od dnešního příspěvku na péči dítěte, ten je vzestupný. Pěstounka musela projít lékařskou prohlídkou, kde ji doktor napsal způsobilost a že je psychicky schopná se o dítě postarat. (Matějček, Náhradní rodinná péče, 1999, str. 10)

Už v Bibli se píše v knize Ester ze Starého zákona, o péči Ester v rukou jejího vzdáleného příbuzného Mordochaje. Ester, které se také říkalo jménem Hadasa, význam jména je hvězda, byla krásná židovka, která pomohla osvobodit svůj lid ze zajetí, (židé v té době neměli svobodu a většinou vykonávala otrokářské práce) svou chytrostí a vírou k Bohu. Byla vybraná, jako králova manželka, která díky tomuto postavení mohla promlouvat k židům, kteří v té době neměli téměř žádnou svobodu. Ale neměla rodiče a tak se o ní staral žid Mordechaj, syn Jaira, syna Šimeiho, syna Kišova z pokolení Benjamínova, který byl jejím vzdáleným příbuzným, protože její otec byl Mordechajův strýc. Přímo se tam cituje, že ji Mordechaj přijal za vlastní. (*Bible, 21. Překlad, Ester 2, 5-7*)

Tím chci říci, že pěstounství vzniklo už kdysi dávno a samovolně, přesněji řečeno příbuzenské pěstounství, jak mluví tento příklad. V té době však nehovoříme o státem řízené pěstounské péči, nebo jakékoliv náhradní rodinné péči, pouze se jednalo o přiřazení dítěte do rodinného kruhu, protože by se jinak stalo otrokem egyptského lidu. A takových příkladů, příběhů je v Bibli, ve starém zákoně více. Lidé pečovali o své blízké, protože to byla samozřejmost, aby zachovali svůj rod, kmen, lid.

Tento biblický text mě inspiroval ze dvou důvodů. Prvním důvodem je, že pěstounská péče tedy existovala už kdysi dávno a prolínala se ve stoletích

v různých podobách, jen to nebylo přesně definováno, jako je to dnes. A druhý důvodem je, že PP existovala bez vzdělání a odborných rámců, což ale nemusí značit, že nebyla vykonávaná dobře. Značí to, že péče mohla být vykonávaná i bez vzdělávání, ale neměla odborné vedení. Až později změnou doby a během času, kdy přibývaly opuštěné děti po válkách, kdy vznikly nalezince, se začala řešit otázka, že by pro dítě bylo nejlepší rodinné prostředí. A až kolem dvacátého století a přínosem profesora Zdeňka Matějčka, nabrala pěstounská péče odborný směr. Protože doba sebou přinesla i jiné možnosti. A lidská populace se celkově mění a tím se začaly řešit i otázky, kdo se může stát pěstounem a jak by měl být veden. Jak zvládat problémové svěřené děti, u kterých je problém spojen s jeho prvotním prostředím nebo poruchou attachmentu. A tím se kladl důraz na odborné vedení osob, kterým bylo svěřené dítě do péče.

Poté byli nalezince, což byla ústavní zařízení, ve kterých byly nalezené děti. V těchto případech nejčastěji šlo o děti, kterým rodiče zemřeli, nebo je sami přivedli, protože věděli, že by je neuživili. V těchto nalezincích byly ženy, které o děti pečovaly, byly to předchůdkyně dnešních pěstunek. Instituce nalezinců představovaly dnešní instituce kojeneckých ústavů a dětské domovy. Pečovatelky nalezinců (neboli pěstounky) si některé děti brávaly na návštěvy k sobě domů a často docházelo k tomu, že si je nechávaly na stálo ve své péči. To potom musel, místní farář každý měsíc navštěvovat domácnost a podávat správy, že dítě stále žije a že v domácnosti je vše v pořádku. Někdy pěstounky měly v péči více dětí najednou a to bylo předchůdcem SOS vesniček – dnes vesničky, které jsou specializované na pěstounskou péči, první byla v Karlových Varech-Doubí, vznikla na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. (Matějček, Náhradní rodinná péče, 1999, str. 12)

Před přijetím dítěte do PP je potřeba vědět, co se děje, co se bude a dítě a proč. Je potřeba velký důraz na přípravu dítěte na přechod do nového prostředí, pro něho zcela cizího. Také příprava stávajících dětí v rodině a nejbližších příbuzných na příchod nového člena rodiny, zajistit potřebu bezpečného a blízkého vztahu. První kontakt dítěte s rodinou by měl probíhat pomocí postupného navazování vztahu se všemi stávajícími členy rodiny, průběh by měl být poklidný a pro dítě bezpečný. Dítě by mělo mít možnost se rozloučit s osobami v jeho dosavadním bydlišti a vzít si s sebou něco svého, něco k čemu má citovou vazbu. (hračka, kniha, plyšák, panenka atd.) Adaptace na nové prostředí by měla

probíhat, tak aby dítě mělo pocit bezpečí a jistého přijetí do stávajícího rodinného kolektivu. Potřeba akceptace nových sourozenců, řešení půjčování hraček a společné vytváření aktivit – učí dítě kompromisům a vyjednávání. (V. Bubleová a kolektiv, Základní informace pěstounské péči a péči poručníka, 2018, str. 29-31)

Pěstounská péče je specializovaná forma náhradní rodinné péče, která je státem kontrolovaná, což je pracovník OSPODU, nebo jim pověřená osoba. Jde o péči, kdy se biologičtí rodiče nemohou, nechtějí nebo nedokážou o dítě starat. Kdy dítě z různých důvodů nemůže žít ve vlastní rodině. Volnější forma náhradní péče, kdy mu zůstává jméno po vlastních rodičích, neztrácí všechna práva a povinnosti. Dítě je do péče vždy svěřeno soudem, nemusí se vždy jednat o manželský pár, ale i o svobodnou ženu či muže, vše rozhoduje stát a psycholog dané organizace, která doprovází pěstounské rodiny. Často jsou pověřené OSPODEM. Zaniká dosažením plnoletosti dítěte jeho úmrtím či úmrtím pěstouna, rozvodem pěstounského páru nebo o tom rozhodne soud na podkladě požadavku pěstouna.

Pěstounská péče je finančně zcela podporovaná státem, vše je vymezené v občanském zákoníku v druhé hlavě. Jedná se o příspěvek na úhradu potřeb dítěte, který náleží až do skončení povinné školní docházky. Do finanční podpory také patří odměna pěstouna, ten náleží pěstounům za jejich výkon v péči a trvá do plnoletosti dítěte, ale i po dosažení plnoletosti přetrvává, avšak jen za podmínky, že dítě studuje. Po ukončení celkového studia, stát dává dítěti určitou částku do života, aby si mělo něco na vstup do samostatného života. (například na pokrytí prvního nájmu, kde bude po studiích bydlet) Odměna však nenáleží rodinnému pěstounovi (jedná se o příbuzenské PP, viz níže), jen za určitých podmínek a to třeba, že pěstoun nemá dostatečný příjem, aby dítě uživil. (č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který nabyl platnost v roce 2014)

1.3.1. Formy pěstounské péče

Pěstounská péče má několik forem. První formou je pěstounská péče **na dobu přechodnou**, jinými slovy se této formě říká také profesionální pěstounská péče. Jedná se o formu, která trvá jeden rok, kdy krajský úřad má zaevidované způsobilé osoby pro péči. Musí projít prohlídkou, pohovorem u psychologa a mají zkušební dobu, která trvá tři měsíce. Většinou se jedná o děti, které ještě nedosáhly školního věku. Nebo o čerstvě narozené děti, které jsou v PP na

přechodnou dobu, proto, aby se jim umožnil rozvoj attachmentu a už od malička měli rodinné prostředí. Dítě je v této formě, do doby, než se najdou pěstouni, kteří si ho vezmou do trvalé péče či osoby, které by si dítě chtěli osvojit/adoptovat. Jedná se o dobu, kdy se biologičtí rodiče nemohou o dítě starat, kdy se čeká na souhlas rodičů nebo na odvolání. Většinou se jedná o starší lidi, kteří mají odrostlé vlastní děti. Nejedná se o formu pěstounské péče, která by řešila problém dlouhodobě. Existuje speciální školení pro zájemce poskytování této formy péče, které je zaměřeno hlavně na přípravu a náročnost této krátkodobé péče. Školení také napomáhá zvládat připoutání k dítěti a odpoutání se od něho. (Sdružení SOS dětských vesniček, Otázky v oblasti pěstounské péči, 2010, str. 3)

Druhou formou jsou **SOS vesničky**, jinak řečeno skupinová pěstounská péče. Vesničky tvoří domy, které jsou pohromadě na jednom místě ve městě/vesnici a tvoří komunitu. Tvoří rodiny, každá rodina má svou pěstounskou matku a ta je vychovává a pečuje o ně. Díky většímu počtu se děti dokážou začleňovat a mají sourozence, se kterými mohou budovat vztahy, učit se kompromisům a dělit se všeobecně o hračky a jídlo. Sourozenské vztahy jsou velmi důležité pro rozvoj dětí v aktivitách a hrách. Je to dobrý základ pro jejich budoucí rodinný život.

Třetí forma pěstounské péče je **příbuzenská**. Většinou jde o prarodiče, kteří si vezmou do péče své vnoučata, ale může jít i o jiné příbuzné, jinými slovy příbuzenská pěstounská péče. Prarodiče vidí ve svém vnukovi, nebo vnučce pokračování rodu, takže ho chtějí zachovat v rodině, proto si ho berou do své vlastní péče. Tato forma péče, nedostává odměnu pěstouna, jak už jsem psala, jen v případě výjimky. Děti jsou v péči do plnoletosti, poté mohou odejít, vždy to zaleží na soudním nařízení. Dítě díky této možnosti PP má menší trauma, protože už budoucí pěstouny zná a i jejich prostředí, ve kterém bude následně vyrůstat. Za kontakty nese zodpovědnost doprovázející organizace, tím se pěstounům uleví, protože na to nebudou muset být sami, DO jim pomůže řešit problémy, zákonná ustanovení a kontakty s rodiči. (O. Matoušek a H. Pazlarová, Podpora rodiny manuál pro pomáhající profese, 2014, str., 150)

Poslední forma je **klasická pěstounská péče**, neboli **trvalá pěstounská péče** kdy je dítě vloženo do cizí rodiny, kde se o něho starají cizí lidé, kteří jsou pověřeni soudem a OSPODEM. Dítě je v této péči oficiálně do své plnoletosti, poté PP končí. Většinou však dítě v rodině zůstává i po plnoletosti, jsou jen

některé případy, kdy problematické svěřené dítě po plnoletosti pokračuje v životě samo nebo se ho náhradní rodina zřekne, protože už jeho výchovu nezvládají a neví si rady. Takové děti většinou jdou pak svou cestou a už se s pěstouny nestýkají, když žijí jejich biologičtí rodiče, tak si je vyhledají a vrátí se k nim nebo žijí dle svého uvážení.

Všichni pěstouni jsou doprovázeni specializovanou organizací, která podporuje jejich činnost. Pomáhá jim hledat řešení, když se naskytne problém, povzbuzuje je v rozhodování ohledně svěřeného dítěte a vzdělává je. Často se jedná o děti, které prošly těžkou životní situací a nesou si v sobě velké zranění. Proto je velmi důležité, aby pěstouni byli dobře připraveni a vzděláni v jejich činnosti – pečovat o dítě, které není jejich biologické. Naučit se vnímat a znát příběh dítěte.

1.4. Pěstoun

V této podkapitole se budu věnovat otázce, kdo je pěstoun, kdo se jím může stát, jaké jsou jeho povinnosti, ale i jeho práva. Čerpat budu především ze zákonného ustanovení. (č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí)

Pěstounem se může stát člověk, který má trvalé bydliště na území České republiky, skýtá záruku řádné péče o dítě a musí souhlasit se svěřením dítěte do péče. (§ 962 - Občanského zákoníku) Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 v § 3 **výběr pěstouna**: „Pěstounem se může stát občan, který má osobní předpoklady zejména morální a zdravotní pro zajištění řádné výchovy dítěte a který svým způsobem života i života své rodiny, v níž bude dítě vychováno, zaručuje, že bude pěstounskou péči vykonávat ku prospěchu dítěte.“

Pěstoun by měl dítěti říkat pravdu, to znamená říci mu, že není jejich biologické dítě, ale že k nim patří a že ho mají rádi. Je členem rodiny. Nejvhodnější věk na odhalení pravdy je jedenáct let, ale už od tří dítě vnímá a dokáže věci rozeznávat. Avšak jiní odborníci tvrdí, že je dobré to dítěti sdělit už kolem šestého/sedmého věku, kdy nastupuje do první třídy základní školy. Je dobré vždy na to utvořit dobrou atmosféru a dobrou náladu. Skvělá taktika je, říkat to jako pohádku, na tom to nejlépe pochopí. Nikdy o tom nelhat, protože se může

stát, že by se to dostalo na povrch jinou cestou, než od samotných pěstounů. Dítě by se pak mohlo cítit zrazeně a porušila by se celková vztahová vazba. Dítě by mělo vědět o rodině, tolik, jako ostatní členové a stále ho ujišťovat, že má s nimi jistotu bezpečí. Také je důležité, aby vědělo, že má někde biologické rodiče (když se nejedná o sirotka), se kterými se může vídat. Většinou o tom rozhoduje soud, jestli má biologický rodič povolení se s dítětem stýkat. To se dělá za pomoci organizací, které mají za úkol je doprovázet. Často je pro dítě i zvláštnost, že má jiné příjmení, než ostatní sourozenci a to se může stát malou překážkou k nepochopení, ale jak jsem psala, kolem jedenáctého roku už dítě hodně ví a rozumí tomu. Vztah mezi dítětem a pěstounem je předpokládán, takže není u dítěte spontánní ani jeho svobodné rozhodnutí. Avšak pěstoun nemá hned na začátku nahradit jeho vlastní rodiče, ale má ho mít v péči, tak aby si ho dítě postupem času získalo a navázalo důvěru. Důvěra je v těchto případech podstatná, o tom se budu v této práci hodně zmiňovat. (Z. Matějček, O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, 1994, str. 29)

Základním dokumentem v oblasti práv dětí je Úmluva o právech dítěte – dítě a jeho dětství má nárok na zvláštní péči, ochranu a pomoc. Nejvíce rozšířenou oblastí pro pěstounskou péči je Moravskoslezský kraj, činí to asi tak o devatenáct procent více než v okolních krajích. (Statistika MPSV za rok 2018, jejich webové stránky)

Povinnost pěstouna je umožňovat styk s biologickou rodinou, utužovat s nimi vztah. (č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí) Měl by s dítětem přijímat i jeho biologickou rodinu a počítat, že je to jeho nedílná součást. Povinnost pěstouna, který dostává odměny pěstouna je hlásit uskutečněné změny, které jsou rozhodné pro odměnu či jejího zániku. Pěstoun je povinen příslušnému organu, umožnit dohled nad výkonem pěstounské péče. Další jeho povinností je absolvovat vzdělávání, (č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, § 17 a § 18) dvacet čtyři hodin za jeden rok. O tom se rozepíšu v následující kapitole. Nemá žádné věkové omezení, ani nemusí mít vysokoškolský titul. Stát se nepříbuzenským pěstounem musí být motivace, které by měl nastávající pečovatelský rozumět a pochopit, proč se jim chce stát. Nedá se určit, kdo je dobrým pěstounem a kdo není. Takové měřítko nejsou, jediné, co SP mohou dělat, je vnímat děti v péči a naslouchat jejich poznatkům z péče.

Pěstoun má právo rozhodovat o běžných záležitostech dítěte, které má v péči. Jedná se o otázky běžného života. Dobré je to sdílet i s doprovázející organizací. O podstatných otázkách rozhodují biologičtí rodiče (pokud žijí), v jiném případě soud.

Všechny kompetence, které mají biologičtí rodiče, mají i pěstounští rodiče. Pěstoun by měl být schopný uspokojit se s malými kroky ve výchově svěřeného dítěte. (J. Schooler, J. Kovařík, *Adopce: vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*, 2002, str. 56) Neměli by od svěřených dětí očekávat vděčnost, ale měli by je podporovat v jejich přirozeném vývoji. Naslouchat jim a vnímat jejich příběh. Být pěstounem je dobrovolná činnost, která se pak stane nedílnou součástí života pověřené osoby. Být pěstounem není pro každého, chce to odvalu a jasnou motivaci, proč se jí stát. Mít jistotu, že v tom nebude sám a že vždy bude možnost hledání řešení v obtížných situacích.

2. Vzdělávání pěstounů

Tato kapitola a její podkapitoly jsou nejdůležitější pro celkovou práci, protože má práce se zaměřuje na pěstounskou péči a její vzdělávání. Vzdělávání pěstounů je stěžejní činnost povinné aktivity, každého pěstouna. Napomáhá k celkovému zlepšení vykonávání pěstounské péče. K vytváření vztahu mezi pěstounem a svěřeným dítětem. Objasňuje poruchy attachmentu a pomáhá pěstounovi, aby se orientoval v příběhu svěřeného dítěte.

Zde se budu zabývat vzděláváním, které je poskytované pěstounům. Jak probíhá, čím je ustanovené a kdo jím musí projít a proč. Nejdříve celkově vysvětlím, co je vzdělávání pro pěstouny. Zahrnu do toho tématu i zákonná ustanovení. Vypíšu jeho formy a následně je vysvětlím. Objasním téma attachmentu, doprovázející organizace a klíčový pracovník. Čerpat budu s odborné literatury a z rozhovoru s pracovníci z doprovázející organizace Rozum a Cit.

U tohoto tématu bylo úskalí najít informace a získat věrohodné zdroje. Čerpala jsem především z české odborné literatury, protože jsem se zaměřovala na vzdělávání u nás a ne v zahraničí. Na pěstounskou péči, doprovázejících organizací a jejich poskytované vzdělávání u nás v ČR. Vzdělávání pěstounů bylo zavedeno v roce 2013, ale přes to je o tom málo napsané odborné literatury, která by více rozepisovala téma vzdělávání pěstounů. Proto budu čerpat i z odborných příruček, metodik, webových odkazů a časopisů různých doprovázejících organizací, které čerpali ze zákonného ustanovení, směrnic náhradní péče o dítě Organizace spojených národů a z ustanovení Ministerstva práce a sociálních věcí.

V první podkapitole se rozepíšu o vývoji vzdělávání pro pěstouny. O jeho vzniku a kdo ho zavedl. Budu mluvit o ustanovení a o tom, zdali vzdělávání probíhalo v minulosti a jak. V druhé podkapitole se budu zabývat formami vzdělávání pěstounů a následně je rozepíšu a vysvětlím.

Vzdělávání je nedílnou součástí k tomu, aby se někdo mohl stát dobrým pěstounem. Mít kvalifikaci a odbornost v péči dětí v jejich pěstounské péči. Je to povinností pro každého pěstouna. Nový občanský zákoník, kde se stává jeho součástí od 1. 1. 2014 i rodinné právo, přináší změny s povinností pěstouna a tím je i vzdělávání. Dle novely o sociálně-právní ochraně dětí, § 47 mají povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu dvacet čtyři hodin v době dvanácti kalendářních měsíců po sobě jdoucích. Jednoduše řečeno, každý pěstoun musí splnit dvacet čtyři hodin vzdělávání ročně. Vzdělávání

má zvyšovat kompetence pěstouna v péči o dítě obecně, ale i individuálně podle individuálních potřeb dítěte. Vše má být v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte, například péče o dítě s handicapem, autismem, psychickou poruchou. Propojeno s právem na zprostředkování, nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti ze strany subjektu, s ním uzavřel dohodu. Vždy je důležité, aby se individuálně posoudilo, v jakých oblastech si má pěstoun zvýšit své dovednosti a znalosti. Vzdělávání má přinést pozitivní přínos pro péči a výchovu dítěte a zároveň rozvoji pečující osoby. Splněné vzdělávání se prokazuje potvrzením o absolvování a to se zakládá do jeho spisu.

2. 1. 1. Obecné formy vzdělávání

Jednorázové přípravné kurzy. Probíhají před přijetím dítěte do rodiny a do péče a pomáhají připravit pěstouny na péči dítěte v pěstounské péči. Zajišťuje je krajský úřad. Délka splnění pro dlouhodobou péči je čtyřicet osm hodin. Pro péči na přechodnou dobu sedmdesát dva hodin. (Sdružení pěstounských rodin)

Průběžné vzdělávání. Podle novely 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí vzdělávání běží už pět let. Má své vzdělávací okruhy, které obsahují vše potřebné pro získání informací, schopností, dovedností a znalostí kolem celkové péče. Jeden okruh je zaměřený i na děti, které byli v biologické rodině zneužívání, nebo zdravotně handicapované. Začleňuje se do toho i příprava dítěte na osamostatnění. (M. Vančáková, Příručka Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin)

Vzdělání zaštiťuje doprovázející organizace, která je pod dohledem OSPODu. Musí mít povinně sepsané pravidla ohledně vzdělávání, usnesení naplnění cílů, uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče. Z toho vyplývá, že budou naplněny práva a povinnosti pěstouna a právo na jeho vzdělání. Doprovázející organizace má za úkol adekvátně podporovat celkový vývoj rodiny. Klíčový sociální pracovník vyhodnocuje potřeby pěstouna a udržuje s ním pravidelný kontakt. Například návštěvy v rodině, nebo setkávání na pracovišti doprovázející organizace. A zároveň zprostředkovává vzdělávací plán ve dvanácti-měsíčním cyklu. (J. Kovařík, Náhradní rodinná péče v praxi, 2004, str. 20)

2.2. Vývoj vzdělávání

Každá odbornost a věda nějakým způsobem vznikla. A následným zkoumáním a čerpáním z praxe se vyvíjela. Stejně tak je to i se vzděláváním pro pěstounské rodiny. V této podkapitole se zaměřím na vznik a následně na celkový vývoj, který byl ovlivněný výzkumem Z. Matějčka.

V první části se zaměřím na vzdělávání v minulosti a na to, jak probíhala PP v historii bez vzdělávání. V druhé části popíšu současnou situaci ve vzdělávání.

2.2.1. Vzdělávání v minulosti

Vzdělávání pěstounů je nové téma, vznikalo během dvacátého prvního století a stále se vyvíjí. Toto téma je obsáhlé a myslím, že nějaký čas se ještě bude řešit a posouvat.

Pěstouni, co se jimi stali v devadesátých letech, vzděláváním neprošli. Vše se řešilo přes OSPOD a se sociálními pracovníky. Většina pěstounů musela projít psychologickým vyšetřením a zároveň mít souhlas od soudu. Vzdělávání neprobíhalo.

Z historického hlediska víme, že první pěstounky už byli chůvy v domácnosti, které se starali o děti svých nadřízených, nebo v rodinách, kde sloužili. Procházeli lékařskou prohlídkou a osobním pohovorem u rodičů a odbornost byla velmi vzdálená. (Matějček, Náhradní rodinná péče, 1999, str. 14)

Podstatou v minulosti, tím je míněná minulost počátek devatenáctého století, kdy se pěstounská péče začala rozvíjet, byla doktrína, která tvrdila, že nejlepším pečovatelem o dítě je stát. Až před rokem 1989 vznikla sanace rodiny, kdy se začalo hovořit o ohroženém dítěti. (V. Bechyňová, M. Konvičková, Sanace rodiny, 2008, str. 9.) Ohrožené dítě je dítě, které je ve špatných sociálních podmínkách a rodiče nemají sami na to, aby se z těchto podmínek dostali. Avšak samotná definice sanace rodiny, byla až rokem 2003 Oldřichem Matouškem. Také mluví o tom, že by měla být první volbou u většin případů ohroženého dítěte. (V. Bechyňová, M. Konvičková, Sanace rodiny, 2008, str. 17) V minulosti se takové

situace řešili okamžitě a nehledělo se na nějaké odborné vedení. Téměř každý člověk se mohl stát pěstounem, který prošel psychologickou prohlídkou. Velmi důležité bylo i posouzení toho, do jaké míry je zájemce možný poskytnout přijatému dítěti přirozené a dobré podmínky pro jeho rozvoj. Soustředění na individualitu zájemce a jeho charakteristiku.

Minulost poukazuje celkově na to, že bylo spíše důležité dítě dostat do dobré rodinné péče, než to, jak moc byl ten daný zájemce o dítě vzdělaný a seznámený s daným tématem.

2.2.2. Vzdělávání dnes

S novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., přišlo mnoho nového a nových zavádějících činností k pěstounským rodinám. V novele nalezneme i ustanovení o povinném vzdělávání pěstounských rodičů. Jedná se o zvyšování kvalit pěstouna, které podněcují celkovou péči v prospěch dítěte. Obsahuje okruhy, ve kterých pěstoun zdokonaluje jeho dovednosti a schopnosti o péči dítěte. Příklady okruhů pro zvýšení dovedností: (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 105-106)

- Získávání nových informací a schopností v oblasti péče dítěte.
- Poskytování péče při změnách spojených ve vzdělávání nebo vývojovými fázemi.
- Návrat dítěte do původní rodiny a přechod náhradní rodiny.
- Získání znalostí a dovedností při péči se specifickými skupinami dětí, zejména dětí jiné etniky, dětí se zdravotním postižením, sourozenecké skupiny, děti se zkušeností týrání, zneužívání či zanedbávání.
- Příprava na osamostatnění dítěte, s ohledem na věk dítěte a jeho vývoj a sociální potřeby.

Často se pracovníci setkávají s únikem ze vzdělávání, protože mnoho pěstounů zvláště příbuzenských jsou prarodiče důchodového věku a málokdy se podaří je dostat na vzdělávání. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 105) Když už na vzdělávání dorazí, tak předčasně odchází s různými záminkami, tím vzdělávání sice splní, ale není to sto procentně využito. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 106) Tím se

pak komplikuje povinnost dvaceti-čtyř hodinového vzdělávání za rok, netýká se to však všech pěstounů.

Avšak na opačnou stranu všechny DO a OSPODY vzdělávání berou velmi kladně, protože vědí, že poskytované vzdělávání může pěstouny posouvat ve výchově a v porozumění dítěte svěřeného do péče a tím se výchova i péče stává hodnotnější a může se tak předcházet neshodám ve výchově. Zvyšuje se kvalita celkové péče a dítě může tím více dostat větší kvalitnější pochopení, péči, porozumění, které pomocí vzdělávání mohou pěstounští rodiče více vnímat. Vzdělávání je nasměruje na správné jednání a chápání potřeb svěřeného dítěte. Nejvíce se to týká pěstounů na dobu přechodnou, kdy je potřeba i psychická odbornost a podpora, kdy dítě svěřené jim do péče u nich není na dobu stálou, takže musí umět pracovat s emocemi a zároveň nebudovat citové pouto, které by se při odebrání dítěte do stálé rodiny mohlo stát úskalím. V dalším případě důležitosti vzdělávání a odbornosti, se jedná o děti, které byly zanedbávány, týrány (syndrom CAN) či prošli psychickou deprivací. Psychickou deprivaci můžeme jinými, odbornými slovy nazvat poruchou attachmentu. Existují na poruchy attachmentu terapie a existují i terapie pro děti, které prošly syndromem CAN. Terapie je cílená na obnovení sebeúcty, dovedností na navazování kontaktů s cizí osobou, zároveň pochopení světa dítěte. K tomu dopomáhají doprovázející organizace, které zaštiťují vzdělávání a poskytují další služby či nasměrování k dalším odborníkům. Vše je sdíleno s přiřazeným sociálním pracovníkem z OSPODu. (AMALTHEA ve spolupráci s MPSV, 2013)

2.3. Formy vzdělávání

V této podkapitole vyjmenuji formy vzdělávání. Vzdělávání pěstounů má několik forem. Důvod toho proč existují formy vzdělávání a není jenom jedna, je ten, že každý pěstoun je jiný a každému vyhovuje vzdělávání jinou formou. Proto jsou stanovené čtyři základní formy, ve většině doprovázejících organizací se drží podle základních forem a poté si vytváří vlastní koncepty daného vzdělávání.

Prezenční forma výuky. Je to stěžejní forma vzdělávání, probíhá jako šesti až osmi hodinová semináře, ve všední dny nebo v sobotu. Její mínus je, že

v této formě nedochází k úplnému propojení lektora s posluchači a i mezi samotnými posluchači nedochází ke kvalitnímu propojení a vzájemného vnímání. Díky tomu nelze stavět na vlastní zkušenosti. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 107)

Víkendové pobyty s doprovodným programem pro děti. Tato forma je velmi oblíbená, dochází zde i k propojení mezi samotnými pěstouny. Vytvářejí se mezi nimi i přátelství a to je dobré protože se pak navzájem podporují a sdílí své zážitky a situace z péče. Plus je v tom, že je to asi nejefektivnější vzdělávání, ale mínus přináší složitosti ve financování a organizaci. Většinou tahle forma probíhá v zařízení, které doprovázející organizace už zná nebo s nimi spolupracuje. Různé rekreační chaty atd. Zajišťují i program pro děti pěstounů, takže pěstouni mají i čas sami pro sebe. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 107)

Samostudium literatury. Pěstoun si může nastudovat literaturu, která odpovídá tématu. Téma je vyhrazeno ve vyhlášce č. 473/2012 Sb. Sociální pracovník si ji musí přečíst, vytvořit z ní anotaci, která tomu všemu bude odpovídat a za svou práci i sám zodpovídá. Prohlašuje, že kniha má vhodné téma a že si ji pěstoun může nastudovat. Pěstoun si knihu přečte a jeho úkolem je prokázat, že dané literatuře rozumí a stejně tak i tématu. Prokázání může proběhnout, buď rozhovorem, nebo prověřovacím testem. Poté pracovník vše zaznamená do zápisu z jednání. A vloží do spisu o daném pěstounovi, je to doložení toho, že splnil vzdělávání. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 107 – 108)

E-learningové vzdělávání, forma, která se splňuje elektronicky. Tady je však úskalí toho, zdali je kurz kvalitní a dává dostatečné vzdělání. Za kvalitu ručí dodavatel, se kterým spolupracuje doprovázející organizace, která si to vždy musí ověřit. Pěstoun projde teoretickou částí, poté se podrobí testu. Když uspěje v testu, tak dostane vygenerované osvědčení, které se předá pracovníkovi a ten to založí do zápisu z jednání. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 108)

Optimální struktura vzdělávání není daná, protože každý pěstoun má jiné potřeby a jiný přístup ke vzdělávání, prakticky si může vybrat z forem, jakou chce. Zákon neurčuje, jakou formu si pěstoun má vybrat. U všech forem je potřeba řádně doložit jejich splnění. Aby kdyby přišla inspekce sociálně-právní ochrany

dětí, bylo vše v pořádku kvůli příspěvku na péči. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 108)

Doprovázející organizace má povinnost poskytnout bezplatné vzdělání svým pěstounům, které trvá dvacet-čtyři hodin za rok. A pěstoun má povinnost toto vzdělání splnit. Takže pěstoun neplatí povinné vzdělání, to vše zaštiťuje organizace, u které má smlouvu na doprovázení. Ale v případě, že pěstoun žádá o širší vzdělání nebo to vyžaduje jeho situace v rodině, péči, tak je možné se s organizací domluvit na spolu-úhradě, nebo na bezplatném vzdělání.

Jedná se o potřebu zvyšování kvalifikace a odbornosti pěstouna, důležité je také sledovat čerpání příspěvku na péči. Prokazuje se i efektivita drahých kurzů. To znamená, že pěstoun je po splnění pak delší dobu sledován, zda bylo vzdělávání úspěšné. Na pobytových formách vzdělávání je zajištěno uhrazené občerstvení a ubytování, ale nesmí překročit limit, který má daná organizace stanovený. Ve více dnech za sebou musí být vždy šesti hodinový blok vzdělávání, aby byly uhrazené náklady oprávněné. (Středisko Náhradní rodinné péče, Výzkum a vzdělávání, Praha) a (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 108)

Vzdělávání pěstounů může poskytovat vyškolený a vzdělaný lektor, který má sepsanou smlouvu s konkrétní doprovázející organizací. V následujících řádkách přiblížím a vysvětlím vedení vzdělávání a podmínky pro kvalitní poskytnutí vzdělávání, protože lektor hraje důležitou roli v poskytování vzdělávání.

Lektorovo vzdělávání podle § 47 2 odstavce a písmena d) má v rukou organizace vzdělávání pod doprovázející organizací, která má poskytovat zlepšování znalostí a dovedností lektorovi. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 109) Forma pracovní smlouvy lektora a organizace je na DPP nebo externě na fakturu, to úplně nehraje zásadní roli. Lektor musí mít vysokoškolské studium v určených studijních programech, vyšší odbornou školu také v určených programech nebo musí mít diplomovanou zdravotní sestru. Kvalifikace lektora se nachází v § 49a, odstavec 2, písmeno c) a d). (Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí) Každý takový lektor je povinen do patnácti pracovních dnů být oznámen na krajském úřadu a stejně tak i při odvolání. Když lektor nespĺňuje kvalifikaci, tak může tuto činnost vykonávat pouze dva roky. Kurzy pro lektory vždy vedou kvalifikované osoby.

Vzdělávání očima pěstounů je přijímáno negativně, ale i pozitivně, někdo to přijal rad, někdo tvrdí, že je to zbytečné. Pozitivní vnímání přijala skupina pěstounů, kteří už na roli pěstouna byli připraveni díky přípravným kurzům. Negativně vzdělávání přijala skupina příbuzenské pěstounské péče. Přesněji prarodičovská péče babiček a dědečků, protože oni se jako pěstouni necítí. Subjektivně se, jako pěstouni nevnímají, neboť jsou prarodiči. Skupina pěstounů, která akceptuje vzdělávání, roste, protože jsou na to připraveni díky sociálním pracovníkům z obce. Často pěstouni střídají doprovázející organizace těsně před zahájením vzdělávání a v následné organizaci tvrdí, že povinné vzdělávání splnili. Pracovníci jim samozřejmě věří a platí zde pravidlo důvěrného slova. Za všechnu tuto funkci a fungování celé rodiny zodpovídá klíčový pracovník doprovázející organizaci. (Normativní instrukce MPSV č. 17/2013)

2.3. Vzdělávání příbuzenských pěstounů

Vzdělávání příbuzenských pěstounů je odlišné než od běžných pěstounů. Proto se jejich vzdělání upřednostňuje k tomu, aby bylo samostatné. Rozdíl je v tom, že příbuzenští pěstouni v tom většinou nejsou dobrovolně, ale donutí je do toho okolnosti, kdežto běžní pěstouni pečují o dítě dobrovolně.

Neprochází psychologickým posudkem a neabsolvují přípravný kurz pro pěstounství. Z důvodu, že dítě v rodině buď už je, ale neví se, zda v ní zůstane. Nebo situace vyžaduje rychlé řešení a není čas na posudky a psychologa. Tudíž zda má pěstounské předpoklady hodnotí jenom OSPOD a soud. Pěstounské předpoklady jsou: náhradní rodič bude brát dítě, takové jaké je, má zkušenosti s výchovou dětí, sám souhlasí s péčí o dítě, je plnoletý, dokáže dítě zabezpečit, poskytnout mu bezpečný domov, je soběstačný a psychicky zdravý. V tomto případě to je velmi důležité, protože nahrazuje přípravné kurzy, které chybí. Napomáhá vytvoření přirozeného prostředí pro rodinu a děti. Statistika za rok 2015 ukazuje, že příbuzenská pěstounská péče měla až 6 025 pěstounů. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 115) Vzdělávání napomáhá řešit i psychické problémy, kdy pěstoun může pociťovat stud, že jeho dítě nebo někdo z rodiny nezvládlo výchovu dětí, starat se o ně.

Během přiřazení dítěte do péče se mohou obě strany dostat do traumatu, prožít neshody kvůli věku, který může způsobit mezigenerační problémy. Tím se myslí, že pěstoun hraje dvě role – dědečka a tatínka, nebo tetu a maminku, chybí jedna role, která by byla pořádná. Primární problém se nachází v rodině, kdy dítě vychází z traumatického prostředí, je připoután emočními vazbami, na prostředí a cítí, že zde má kořeny. Prarodiče tedy cítí, že mohou zachovat jejich rodovou linii, když je budou mít v péči. Je tu i snazší kontakt s biologickými rodiči.

Vyskytuje se častá nedůvěra, protože se střetávají s odsuzováním a odmítnutím. Během vzdělávání je velmi důležitá důvěra a spolupráce, naplnění kritérií, jako je pocit podpory a přijetí, pochopení a jistota. Naučit se vnímat pracovníka, jako autoritu, které může důvěřovat. Vzdělávání také pomáhá přijít na nedostatky pěstouna. Existuje několik forem, kluby, rodinná a individuální psychoterapie a psychoterapeutická skupina. (Mgr. Barbora Hrušková, Doprovázející organizace Rozum a Cit)

2.3.1. Formy vzdělávání příbuzenské pěstounské péče

Kluby, forma vzdělávání, kdy se schází skupina lidí se stejným tématem, kde mohou všichni otevřeně hovořit o tom, co prožívají, sdílet se s nimi o radost a o starosti. Doplněvané přednáškami a semináři, poradenství pomáhá objevovat nedostatky a zároveň je účelné v tom, že se vytváří citová vazba mezi pracovníkem a pěstounem, kdy následně nastává důvěra. Klade se důraz na neformálnost, ta je dobrá pro to, že se pěstoun cítí v bezpečí. Zásada mlčenlivosti, vše zůstane mezi nimi. Učí pomáhat přijímat novou roli.

Rodinná a individuální psychoterapie, sebe rozvojová forma, nejedná se o vzdělávání, ale pomáhá v poznávání situací a sebe samého pěstounského rodiče. Která pomáhá zlepšení vztahů v rodině, ale i mezi lidmi kolem nich. Je zde prostor pro komunikaci o citlivých věcech, uvolnění a kreativita, umožňuje rozmluvení pěstouna bez výčitek a dokáže přijímat ocenění. Individuálně pomáhat řešit osobní problémy a regulovat stres a rozvíjet sebepoznání.

Psychoterapeutická skupina napomáhá pěstounovi zbavit se čehokoliv obtížného. Více podpůrnou skupinou, nežli vzdělávací. Když se necítí dlouhodobě dobře a nerozumí si se svým okolím, každý přináší do skupiny svou osobnost,

svou životní historii. Projektování do nějaké osoby, tu osobu, která nám v běžném životě působí problémy a zároveň má možnost vidět sám sebe v ostatních. Je nejvíce funkční, když obsahuje deset až patnáct členů. Dobré je dodržovat pravidelné intervaly a časy - je devadesát až sto-osmdesát minut. (Hanušová, Hanousková, Rozum a cit, Specifika vzdělávání pěstounů, 2019 – osobní rozhovor)

2.4. Porucha attachmentu a vzdělávání

Toto podkapitolu sem řadím, protože porucha attachmentu je v pěstounské péči, častou otázkou. Vysvětlím, co attachment je a jak souvisí se vzděláváním pěstounů. Zejména v této podkapitole budu čerpat z příruček doprovázejících organizací a z časopisů, které buď vydávají zmíněné organizace, nebo se zabývají touto problematikou.

V polovině dvacátého století se vědci začali systematicky zabývat psychickým vývojem a chování dětí s cílem porozumět mezi ranými dětskými zkušenostmi a sociálním vývojem a duševním zdravím a chováním v dospělosti. Vědec Harry Harlow uskutečnil výzkum s mláďaty opice makak rhesus. Mláďata byla odloučená od začátku života od matek do klece, kde měla náhradí matku. Jednu kovovou, která jim dávala potravu a jednu s obličejem z měkkých látek. Mláďata více vyhledávala měkkou matku a také se k ní uchylovala, když měla strach. Výzkum ukázala, že tyto opičky v dospělosti měly potíže vytvořit si citové vazby, najít si partnery, rozmnožovat se a také byly více vystrašené a lekavé. Nedůvěřivé. Ostatními opičkami byli i šikanované, neměli sebejisté postavení. (PhDr. Patra Winette, Edice Almanach O dětech a lidech věda do kapsy, Co je to Attachment, 2018) Tento vědecký výzkum ukazuje na to, jak mláďata, která neměla úplnou péči a pečující, bezpečnou náruč, si nesla následky do celého následujícího života. Mláďata značí miminka, která se narodí a která mají od raného dětství ústavní výchovu, kde jim chybí dostatečná pozornost a pečující náruč. V ústavu (kovová matka a klec) utiší hlad, ale nedostane se jím rodičovská láska.

Anglicky attachment, česky citová vazba je naše schopnost navazovat kvalitní mezilidské vztahy. Utváří se během prvních měsíců našeho života skrze bezpečnou, milující a intenzivně pečující náruč. U dětí, které jsou v ústavní péči,

nebo se jim nevěnovala dostačující pozornost, mají sklony k sebedoceňování, mohou mít i poruchy chování nebo učení. Citová vazba se mezi miminkem a pečující náručí vytváří během šesti prvních měsíců od narození. Miminko je sto procentně závislé na ostatních, tudíž je to velmi důležitá část jeho života. (Dobrá rodina, Abeceda pěstounské péče A jako Attachment, 2016) A vytváří to důležitý podklad pro vývoj dítěte na celý život. Zkušenosti získané během tohoto období se otisknou do celého průběhu života. Některé děti jsou po narození dány do ústavní péče, což není dobré pro jejich vývoj attachmentu. Jejich attachment díky tomu je porušen nedostatkem lásky a mateřství. Je tedy důležité, aby dítě nemuselo jít do ústavu a proto fungují pěstounské péče na přechodnou dobu. (viz pod kapitola 1.3.) Pěstounská péče na dobu přechodnou může miminku dát to, co v prvních šesti měsících potřebuje – pečující, bezpečnou a milující náruč.

2.3.1. Vzdělávání v oblasti Attachmentu

Zde se zaměřím na vzdělávání v oblasti attachmentu. Vysvětlím, proč je důležité, aby se pěstounští rodiče vzdělávali v této oblasti a jak je vzdělávání možné uskutečnit.

Toto téma má mnoho otázek, které řeší teorie attachmentu, měla by být však součástí přirozeného myšlení a vyhodnocování rodinné situace a vývoje dítěte. Inspirovala řadu psychoterapeutů, kteří se touto problematikou zabývají. Na základě jejich výzkumu vznikly terapie, dle kterých mohou tuto problematiku řešit se samotnými dětmi a jejich pěstounskými rodiči. (PhDr. Patra Winette, Edice Almanach O dětech a lidech věda do kapsy, Co je to Attachment, 2018) Tyto možné terapie a teorie poskytují doprovázející organizace, se kterou má rodina sepsanou dohodu.

Doprovázející organizace by měla mít během vzdělávání i zaměření na poruchy attachmentu a toto vzdělávání vede psycholog, a když není přítomen psycholog, tak pověřený lektor. Vzdělávání spadá do běžného povinného vzdělávání pro pěstouny – dvacet čtyři hodin ročně. Důležité je pochopit životní příběh dítěte, být si ho vědom. Pomocí vzdělávání s tím pěstoun může pracovat a

rozvíjet následující vztah s dítětem. (Právo na dětství, Vzdělávací program „Specifika péče o dítě v náhradní rodinné péči“)

Vzdělávání v oblasti attachmentu poskytuje doprovázející organizace nejdříve pomocí sdělování informací během průběhu vzdělávání. Tím je myšleno celkové seznámení s tímto tématem. Vysvětlení proč je předmětem vzdělávání. Jak mohou, jako pěstouni s tím pracovat. Napomáhá k zpracování příběhu svěřeného dítěte a k uchopení celkové situace, například proč se dítě chová, tak jak se chová. Druhou možností je již zmíněná teorie poruchy attachmentu. Jedná se o poskytnutí terapie, o kterou může pěstoun sám požádat nebo jim to pracovník sám navrhne z vyhodnocené situace. (PhDr. Patra Winette, Edice Almanach O dětech a lidech věda do kapsy, Co je to Attachment, 2018) A na to navazuje vzdělávací program pro pracovníky, který popíšu níže v následujícím odstavci.

Ministerstvo práce a sociálních věcí od listopadu 2016 až do června 2018 organizovala vzdělávací program pro sociální pracovníky, kteří pracují s náhradními rodinami. V tomto programu byla pozornost věnována poruchám attachmentu. Cílem programu bylo poskytnout pracovníkům v oblasti sociálně-právní ochraně dětí ucelené vzdělání a školení, aby mohli v těchto oblastech působit a vzdělávat pěstouny. (Právo na dětství, Vzdělávací program, „Specifika péče o dítě v náhradní rodinné péči“)

2.5. Doprovázení pěstounů

V této podkapitole představím doprovázející organizaci. Jedná se o organizace, které mají plnit podpůrnou funkci pro pěstounské rodiny. Vysvětlím jejich funkci, a proč vznikly, pomocí zákonného ustanovení.

Doprovázení pěstounů. Od 1. Ledna 2013 je povinnost pěstounů (359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí) aby byli zaregistrovaní v doprovázející organizaci. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb v ČR, Dobrý pěstoun, 2018, str. 139) Zákon o č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zahrnuje služby doprovázení, konkrétně se jedná o Sociálně aktivizační služby, kam spadá doprovázení pěstounů.

Doprovázení začíná uzavřením smlouvy a to by se mělo splnit do třiceti dnů po nabytí právní moci o výkonu PP, musí vždy být schválená OSPODem.

Cílem spolupráce pěstouna s doprovázející organizací je podporovat náhradní rodinu, jako celek, ale i individuálně její členy. Pomoc je zaměřená na zorientování ve vnitřním světě dítěte. (Sdružení pěstounských rodin) Důležitý aspekt zahrnuje i kontrolu, která se uskutečňuje pomocí návštěv sociálním pracovníkem. Formy doprovázení jsou buď konzultace, poradenství, sdílení, vedení a dohled nad péčí. Většinou se jedná o spojení OSPODu, jejich sociálního pracovníka, který je doprovázející organizaci přiřazen, kdy se chodí na kontroly do rodin. Návštěvy v rodině probíhají jednou za dva měsíce. Sociální pracovník v rodině kontroluje, zda pěstouni postupují při výkonu náhradní výchovy dítěte v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte, zda jsou naplňovány potřeby dítěte, zda rodina plní domluvené cíle spolupráce a poskytuje pěstounům na všechno zpětnou vazbu nebo hodnocení. Doba trvání návštěvy by měla trvat maximálně dvě hodiny. Také zahrnuje podporu dítěte, kdy pracovník mapuje potřeby dítěte a hledá způsob, jak je naplnit, prostřednictvím péče pěstounů.

Doprovázející pracovník si musí umět získat důvěru a být v dlouhodobém kontaktu, aby to mělo efektivitu. Také navštěvuje rodinu jednou za dva měsíce. Tím udržuje průběžný kontakt s pěstouny i s dětmi. Díky tomu se stává dobrým a informovaným průvodcem, který může i včas odhalit vznikající problémy v rodině. A zpětně na ně reagovat, navrhnout terapeutickou pomoc, či jiné odborné služby. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 103) Jeho charakter má funkci, poradce, konzultanta, sdílení, podpory a náhledu do tématu problému. Má na starosti i vytváření IPODU s pomocí OSPODU. Spolupracuje se sociálním pracovníkem, ten musí po každém kontaktu sepsat záznam o průběhu kontaktu. Dodržování diskrétnosti a mlčenlivosti. S rodinou komunikuje, tak aby vždy všemu porozuměla, přizpůsobování jazyka a ověřování, zda je navrženému cíli porozuměno. Při dodržování těchto pravidel se stane důvěryhodnou osobou a tím i celá doprovázející organizace. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 145) Pracovník by měl ukázat důležitá témata v rodině, která by se měly řešit. Je důležité stanovit, že doprovázející pracovník nikdy nepřijímá za pěstouny jejich kompetence.

Pěstouni mají také právo v doprovázející organizaci na zprostředkování psychologické, terapeutické a jiné odborné pomoci. Mají právo na proplacení nebo částečné úhrady odlehčovacích aktivit, vyjadřuje se tím podpora a pomoc

v těžkých situacích. Pěstoun díky doprovázející organizaci může plnit povinnost kontaktu s biologickými rodiči, pokud je to stanovené soudem.

Témata doprovázení jsou různá a zaměřují se hlavně na celkovou pohodu rodiny. Jedná se o celkový rozsah péče, jak o dítě, tak o pěstouny a zároveň o ostatní členy rodiny. S doprovázejícím pracovníkem musí být sociální pracovník připravený na mnoho odborných témat. Témata se dělí i podle toho o jakou pěstounskou péči se jedná. Pěstounská péče v oblasti příbuzenstva má téma zaměřené na věkový rozdíl svěřeného dítěte a pěstounem, protože se nejčastěji jedná o prarodiče, kteří už jsou v důchodovém věku. Tím i směřuje další téma a to je vyrovnávání prarodičů s tím, že jejich vlastní děti selhali ve výchově svých dětí a tak oni budou ti, co to napraví. Odborná témata se zaměřují i na tvoření vazeb a vztahových propojení. Důležité téma je odmítnutí. Téměř každé pěstounské dítě se cítí odmítnuté, protože ho rodiče nechtějí. (P. Winette, Co je to attachment: v pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o dítě, str. 17) Často i při kontaktu s nimi se dítě marně načeká, že opravdu rodiče dorazí. Tím vyplývá další odborné téma a to je zklamání. Jak má pěstoun pak vysvětlovat, že rodič nedorazil na smlouvanou schůzku, kde na něho čeká mnoho lidí, od sociálního pracovníka až po samotné dítě? Díky tomu vznikly doprovázející organizace a jejich pracovníci ve spolupráci s OSPODEM a jejich pracovníky.

Vzdělávání je tedy na bázi odborné, kdy se pěstoun může učit chápat své dítě v péči a zároveň rozumět sobě samému. Při jednorázových kurzech by měli pěstouni dosáhnout čtyřicet osm hodin. Vzdelávání má své téma, v čem se má pěstoun vzdělávat, aby zlepšil své dovednosti a schopnosti s v péči. Téma v průběžném vzdělávání je zaměřeno na to, co dítě potřebuje. Podrobnosti o vzdělávání pěstounů jsou v provádějící vyhlášce č. 473/2012 Sb., v paragrafu pět. Kde najdeme ustanovení, že pěstoun díky vzdělávání dosáhne dovednosti pro krizovou intervenci (bod d), při specifických potřebách svěřeného dítěte (bod b) nebo pro přípravu osamostatnění dítěte v dosažení zletilosti. (bod f) Pokud je dítě svěřeno do rodiny, kde jsou oba pěstounští rodiče, platí povinnost vzdělávání pro oba. Oba musí splnit dvacet čtyři hodin ročně. Mohou ustanovené hodiny plnit společně, ale každému se budou hodiny počítat zvlášť. (M. Vančáková, Příručka právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin)

Opět se dostávám k tomu, že vzdělávání je důležitým aspektem celé pěstounské péče. Tím se dostávám k tomu, že DP a SP musí mít vzdělání, které

bude odpovídat jeho výkonu práce. Protože se může stát, že bude řešit i krizové intervence a ty sami osobě potřebují odbornost. Intervence se často řeší při ohrožení dítěte v rodině, kdy se do toho zapojuje i policie ČR. Doprovázející organizace nese velkou zodpovědnost za své registrované pěstounské rodiny, za jejich celkové zlepšení kompetencí ve výchově a péči dítěte. Nejdůležitější cíl vzdělávání je, aby svěřené dítě mohlo vyrůstat v harmonické rodině, na bezpečném místě a měl dobré podmínky pro svůj psychický a fyzický vývoj. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 149) DP spolupracuje i s ostatními subjekty. A to například i se školou, rodiči, širší rodinou, pedagogickou poradnou, psychologem. S jinými formami náhradní péče, jako jsou dětské domovy, SOS vesničky, kojenecké ústavy, diagnostické ústavy a s ústavami zaměřenými na zdravotní činnost. (Amalthea ve spolupráci MPSV, 2013, str. 14)

U dítěte je důležité vytvářet a utvářet jeho schopnosti k vazbě druhým lidem, navazování důvěry, posílení sebevědomí. Vyvarovat se lhaní, krádežím, vandalismu a podobným činnostem. Doprovázející organizace nad tím vším s pomocí sociálního pracovníka dohlíží během pravidelných návštěv v rodině. Zároveň řeší otázky typu: „Proč mě rodiče nechtějí?“, „Musím k biologickým rodičům, když se našli?“, „Mohu zůstat u pěstounů?“, „Čí vlastně jsem?“. Tudíž doprovázející organizace nemá na starosti jenom vzdělávání, ale i řešení konfliktních a zásadních otázek, které dítě v péči pokládá. (Asociace poskytovatelů sociálních služeb, Dobrý pěstoun, 2018, str. 147)

Mezi práva a povinnosti pěstouna patří pod doprovázející organizací zajištění trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě. Jedná se o formy odlehčovací pomoci. V případě pěstounovi pracovní neschopnosti, ošetřování jiného nemocného člena. V tomto případě, když se nenajde nikdo jiný, kdo by se postaral o svěřené dítě, tak péče náleží klíčovému pracovníkovi z DO. V případě celodenní péče o dítě svěřené do péče, se jedná o právo na čtrnáct dnů volna. Čas, který náleží samotnému pěstounovi, kdy doprovázející organizace umožňuje proplacení letních táborů, školních kurzů či zdravotních pobytů pro děti a díky těmto pobytům dítěte má pěstoun čas pro sebe. Finanční podpora, probíhá pomocí žádosti o určitou aktivitu a pak souhlasu organizace, která to dítěti zaplatí. Právo na zprostředkování psychologické, terapeutické a psychoterapeutické pomoci. Pomoc a podpora při obtížných

situacích. V druhé části této práce (příklad dobré praxe) o tom budu mluvit, o důležitosti poskytování této služby.

Zajišťuje kontakt s biologickou rodinou, prohlubování sounáležitosti dítěte. Jedná se o klíčovou dovednost doprovázejících pracovníků. Avšak často se setkávají s nedůvěrou a pochybnostmi pěstounské rodiny, protože kontakt s biologickými rodiči je pro svěřené dítě vždy emoční zátěží. Sociální pracovník sjednává termíny na domluvení kontaktu. Doprovázení má tři hlavní cíle:

- napomáhat vytvářet bezpečného a stabilního prostředí pro dítě/případné dítě v rodině
- sledovat a napomáhat zajištění potřeb a práv dítěte, nejlepšího zájmu dítěte
- podporovat pěstouny tak, aby ve všech případech dokázali zabezpečit v maximální možné míře nejvyšší zájem dítěte (Michaela Blahutová, Manuál provázení pěstounskou péčí, 2017, str. 4)

Pomoc při získávání finanční podpory. Doprovázející pracovník a organizace napomáhá k tomu, aby se pěstoun vyznal v možných možnostech finančních příspěvků pěstounské péče.

2.6. Klíčový pracovník

U doprovázející organizace je pracovník nazýván klíčovým pracovníkem, který vykonává kontakt v podobě sdílení, poradenství, podpory, konzultací a vede pěstounské rodiče v péči o svěřené dítě. (Michaela Blahutová, Manuál provázení pěstounů, 2017, str. 4) Poskytuje individuální plány pro komunikaci s dítětem k zajišťování jeho potřeb a práv. Připravuje kompletní smlouvu na dohodu s pěstouny. Dohodu tvoří sepsání dohody, stanovení cílů, hodnocení cílů a ukončení dohody, kdy se jasně musí stanovit na jakých zakázkách je schopen spolupracovat. Komunikuje s OSPODEM a jeho sociálním pracovníkem, vždy když je zájem dítěte ohrožen. Na situaci se vztahuje oznamovací povinnost nebo je součástí práce klíčového pracovníka. V kontaktu se sociálním pracovníkem je jednou za šest měsíců. (osobně, telefonicky, emailem) (Šárka Šimšová, Metodika doprovázení pěstounů, Rodina sv. Zdislavy) Klíčový pracovník by měl dodržovat principy jeho postavení. Principy se drží etiky sociálních pracovníků. Mají

napomáhat k dobrému přístupu ke klientům, k poznání sebe samého a zároveň napomáhat ke splnění cíle, který se plánování stanoví. Principů je osm:

1. Nejlepší zájem dítěte – předním hlediskem pro rozhodování ve všech jeho činnostech.
2. Přistupovat s respektem ke každému dítěti, pěstounovi, ostatním klientům, jako k jedinečné a zodpovědné osobnosti.
3. Chování přátelské a osobní – kdokoliv by potřeboval pomoci, být empatičtí a citliví.
4. Být odborníkem – využívání moderních technik a metod. Možnosti supervize a konzultace s jinými odborníky. Kvalita komplex služeb je více než kvantita.
5. Podpora rozvoje a změny – u dětí i pěstounů. Vytváření podmínek pro jejich rozvoj a vývoj.
6. Transparentnost – v pracovních postupech a metodách ve finanční situaci a transakcích. Naše chování ke klientovi je upřímné.
7. Slušnost, zodpovědnost a sebereflexe – důležitější než odbornost. Dodržování etického kodexu, mlčenlivosti, využívání dovednosti zpětné vazby.
8. Zdravý rozum – vždy, když si nevíme rady.

3. Příklady dobré praxe

V této části se budu zabývat příklady dobré praxe, kde budu psát o příkladu vzdělávání z pohledu manželského páru, poručíka a dítěte, které bylo svěřeno do péče. Budu tam zasahovat do minulosti, kde vzdělávání nebylo tak rozvinuté a propracované, jako je nyní v současnosti. Pokusím se tedy i rozvinout kapitulu o minulosti vzdělávání.

Všechny příklady dobré praxe se budou týkat jedné pěstounské rodiny. Tato rodina má v pěstounské péči dvě holčičky romského původu. Před vykonáváním PP už mají manželé dva své biologické syny, kteří jsou starší než holčičky svěřené do péče. Tudíž se příklady prolínají. Každý příklad bude mít jinou problematiku spojenou se vzděláváním, odborným vedením a spoluprací s doprovázející organizací.

Celá tato kapitola (příklady dobré praxe) bude postavená na základě vlastní zkušenosti a zkušenosti pěstounských rodičů v poměru ke vzdělávání. Příklady dobré praxe, mají mít nadhled, jsem si tedy vědoma, že v tom to případě, mohou být limitovány tím, že budu hovořit o vlastní zkušenosti. Rizika беру na vědomí, protože v tom mohou být zahrnuty i emoce a vlastní pohled do dané situace.

První podkapitola bude z pohledu praxe poručníka, který byl zároveň pěstounský otec. Který byl mým poručíkem do mé plnoletosti. Příklad bude zobrazovat jeho péči výchovu před spoluprací s doprovázející organizací a po zahájení spolupráce s ní, tím pádem i poskytnutí vzdělávání a ostatní podpůrné činnosti organizace. Hodnotit to budu na základě rozhovoru s daným poručníkem a zjištěných informacích o organizaci a její funkci. Také z rozhovoru, který jsme uskutečnila v teoretické části této práce s pracovníci, která v dané organizaci pracuje.

V druhé podkapitole z pohledu z praxe manželského páru, budu popisovat pohled manželů, kteří si mě v roce 1999 vzali do péče. Ale už dva roky předtím, si vzali jednu holčičku, tudíž už nějaké zkušenosti s péčí a výchovou o svěřené dítě měli. Sami měli dva biologické syny, starší než obě holčičky. Zde budu zobrazovat příklad toho, jak manželský pár řešil otázky problematiky emoční a psychické stránky Esterky, její genetické předpoklady a to, co si nesla od raného dětství.

Otázky attachmentu. Zároveň problematiku toho, kdy mají Esterce říci, že je u nich v pěstounské péči, proč má jinou pleť a proč nemůže teda být se svými biologickými rodiči. Dalším problémem byla otázka souzení se o péči Esterky a o její práva, ohledně přejmenování na příjmení pěstounů, nebo zřízení cestovního pasu. Následně příklad toho, kdy začali spolupracovat s doprovázející organizací a řešit tyto otázky odborně.

Hodnotit to budu pomocí rozhovoru s pěstounským manželským párem, na bázi pokládání otázek, které budou zaměřeny na výchovu svěřených holčiček před absolvování vzdělávání a po jeho absolvování, plus pomocí kompetencí následné spolupráce s DO. Klíčové body, jsou vnímání rozdílu výkonu pěstounské péče před vzděláváním a po té, co manželský pár vzdělání absolvuje. A pomocí kritérií, jako je zákon o sociálně-právní ochraně dětí a Směrnic náhradní péče Organizace spojených národů.

Třetí podkapitola bude z pohledu svěřeného dítěte do péče. Řešení problému zavděčování se pěstounským rodičům, budování citové vazby a důvěry k nim a následně problém s poruchou příjmu potravy. Opět se to bude nést v duchu, kdy rodina nebyla ve spolupráci s doprovázející organizací a kdy spolupráci zahájila. Kdy vzdělávání a pomoc doprovázející organizace umožnilo pěstounům problematiku vyřešit. A nabídnout jim i jinou pomoc, která celkovou situaci zlepší. Hodnotit budu z vlastní zkušenosti a prožívání celého problému a z rozhovoru s pěstounskými rodiči. A na základě rozhovoru organizace se, kterou v té době spolupracovali.

Struktura příkladů bude inspirovaná dle Metodického sborníku příkladů dobré praxe v oblasti pěstounské péče, který vznikl v rámci vzdělávacího projektu „Hlas dítěte v náhradní rodinné péči a jak mu naslouchat.“ Příklad začnu zahrnutím do tématu a rodinou anamnézou aktérů. Poté začnu psát příběh, jeho strukturu, jeho děj a problematiku. V poslední řadě každý příklad shrnu, jeho strukturu a zhodnotím. Hodnocení příkladů bude na bázi rozhovorů s aktéry příkladů a pracovníci z doprovázející organizace se, kterou po roce 2013 začala rodina spolupracovat. I zde během hodnocení beru na vědomí subjektivní pohled a hodnocení z vlastní zkušenosti. Kritéria hodnocení budou především paragrafy zákona o č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a Směrnice o náhradní péči Organizace spojených národů, které mají přesně definované řešení daných okruhů problémů, které se v příkladech budou řešit. Protože zákon o sociálně-

právní ochraně dětí má jasné ustanovení o ochraně dětí a o náhradní rodinné péči a Směrnice o náhradní péči Organizace spojených národů se zabývá právem a svobodným vyjádřením dětí svěřených do péče.

3.1. Příklad Poručníka a vzdělávání

Samuel je mladý otec od dvou vlastních synů a pěstounem dvou holčiček svěřených soudem do péče. Je ženatý a jeho manželka Ráchel s ním plně vychovává všechny děti. Sám pochází z rodiny, kde byl otec i matka. Ale když mu bylo kolem pěti let, zemřel otec na rakovinu. Od deseti let ho společně s matkou vychovával otčím, který zastal role otce výborně. Tudíž, měl pět let zkušenosti života bez otce. Vyrůstal se starším bratrem, který byl o šest let starší. A v rodině několik let (léta, kdy zemřel otec a nebyl v rodině ještě otčím) zastával funkce, které běžně vykonávají otcové rodin, aby je zabezpečili.

Příklad:

V roce 1997 se stal poprvé pěstounem, když si vzali do péče tříletou Rút. A následně v roce 1999, kdy si vzali do péče druhou holčičku jménem Ester, o které bude tento příklad dobré praxe. V této podkapitole budu popisovat příklad Samuela v roli poručníka, který byl i zároveň pěstounem. Jaké byly jeho počátky poručníka, aniž by měl podporu od doprovázející organizace či odborné vzdělání.

Samuel se stal poručníkem v roce 1999, kdy vzdělávání vůbec neexistovalo, s ním ani doprovázející organizace či možnosti poskytované jimi. Jako poručník tedy přebíral veškerou zodpovědnost za majetek dítěte svěřeného do péče, jedná se o dvouletou holčičku Esterku, dle občanského zákoníku (zákon o rodině, § 833, v té době, ještě zákon o rodině existoval, až později v roce 2014 byl zrušen a nahrazen občanským zákoníkem, kam se ustanovení o rodině zařadilo) stává se jejím zákonným zástupcem a zároveň vykonává povinnosti a práva jejích biologických rodičů, nemá však vyživovací povinnost. Poručníkem se stal ustanovením soudu, protože biologická matka Esterky zemřela a otec byl ve výkonu trestu. Tudíž proběhlo uzavření dohody o výkonu pěstounské péče a potvrzení návštěv v rodině sociální pracovnící od příslušného OSPODU.

Nespolupracoval s doprovázející organizací. Pouze se podporoval s ostatními rodinami v okolí, které vykonávala stejnou pěstounskou péči. Nebyl na péči sám, měl manželku Ráchel, se kterou měl už dva své biologické syny, kteří byli starší než Esterka. Tudíž s výchovou dětí už jistou zkušenost měl. Od patnácti let Esterky, v roce 2013, kdy se zavedlo povinné vzdělávání všech pěstounů, byl zapsán do doprovázející organizace Rozum a Cit, kde mu bylo poskytováno i vzdělávání. Ze začátku to byla velká změna, protože o vzdělávání či možnostech, které poskytoval Rozum a Cit nevěděl a díky tomu se mu otevřely nové dveře do pěstounské péče. Možnosti poskytování příspěvků od organizace na různou výbavu pro Esterku, placení letních táborů a školních kurzů. Díky vzdělávání, dokázal měnit postoje k výchově a porozumění dětské psychice, která byla v raném dětství nenaplněná. Poručnictví bylo ukončeno v roce 2016, kdy Esterka nabyla plnoletosti. Samuel je však dál pěstounem.

Hodnocení příkladu:

Hodnotit příklad budu pomocí rozhovoru s poručníkem. A pomocí kritérií hodnocení, které jsou již zmíněny v úvodu této celé kapitoly o příkladech dobré praxe. Rozdíl mezi pěstounskou péčí bez pomoci doprovázející organizace a poskytování vzdělávání a pěstounskou péčí, kdy byla zahájena spolupráce s DO a také vzdělávání poručníka Samuela.

Tento příklad praxe mluví o poručníkovi, který se jím stal ještě v devadesátých letech, kdy vzdělávání nebylo poskytováno. Kdy na začátku Samuel neměl podvědomí o doprovázejících organizacích a jejich službách včetně vzdělávání, které umožnilo vylepšení dovedností a schopností v péči o Esterku. V oblasti poručenství byl nováček a veškeré povinnosti spojené s tím, pro něho bylo výzvou. Ze začátku než spolupracoval s doprovázející organizací, v tom tápal a v mnoha věcech si nevěděl rady. Řídil se jen pomocí zákonů a spoluprací s OSPODEM a sociální pracovníci.

Dle ustanovení v roce 2013, kdy pěstouni museli začít povinně spolupracovat s doprovázející organizací, mohl Esterce dopřát letní tábory, školní kurzy, díky kterým se mohla více začleňovat do společnosti. Jako poručník, byl i její zákonný zástupce a vzdělávání mu umožňovalo nahlížet do jejího světa odborným pohledem.

Kritéria hodnocení:

Dle ustanovení občanského zákoníku o poručenství v §928 ustanovení soudem, kde stojí, že pokud není, kdo by se staral o dítě, soud ustanoví poručníka, tím se stal Samuel a díky tomu pečoval o Esterku. Avšak ještě nebyl zapojen do vzdělávacího programu pro pěstouny, tudíž byl poručníkem laikem a v mnoha ohledech si nevěděl rady. Až po zapojení do vzdělávání mohl nahlédnout blíže roli poručníka a lépe roli vykonávat, protože Esterka, ještě nenabila plnoletosti.

Dle Směrnice o náhradní rodinné péči Organizace spojených národů v oblasti náhradní péče odstavec 19, by dítě mělo mít podporu a ochranu zákonného zástupce či jinou pověřenou osobu nebo kompetentní veřejný orgán.

Dle Směrnice o náhradní rodinné péči Organizace spojených národů v oblasti vykonávání náhradní péče v bodu sedmdesát jedna stojí, že náhradní péče by měla být dobře informována a měla by být odborně vedena a mít odborné dovednosti, možnost si je zlepšovat. Zde je hodnocení, jak kladné, tak záporné, protože vzdělávání a doprovázení bylo povinné až od roku 2013, takže Samuel už v rozjetém vlaku musel přibrzdit a začít se vzdělávat, což na druhou stranu bylo přínosné i přes to, že už byla Ester na kraji dospívání.

3.2. Příklad manželského páru a vzdělávání

Samuelovi rodinou anamnézu jsem již popsala, viz příklad dobré praxe v první podkapitole. V tomto druhém příkladu dobré praxe budu psát o manželském páru, tudíž zde i popíšu rodinnou anamnézu manželky Samuela, která se jmenuje Ráchel. Jedná se o stejnou rodinu, jako v prvním příkladu dobré praxe, ale tento příklad je zaměřený na manželský pár a vzdělávání.

Ráchel je mladou matkou tří dětí v manželství se Samuelem. Sama pochází z rodiny, kde je opustil otec, ale její maminka si našla partnera, který byl pro Ráchel otčímem. Má jednoho staršího bratra a mladší sestru. V manželství se Samuelem má dva syny. Jednu holčičku v pěstounské péči, Rút a poté zmíněnou Ester. Ráchel byla s Ester pět let na mateřské a celkově s počtem ostatních dětí třináct let. Poté nastoupila jako sociální pracovník do Farní Charity.

Příklad:

Jedná se o příklad manželského páru, Samuela a Ráchel, který měl v pěstounské péči dvě holčičky. Již zmíněnou Esterku od dvou let a starší Růtku od jejích tří let. Obě holčičky byly odebrány z biologických rodin velmi brzo, už téměř od narození. A byly dány no ústavní péče – tehdejšího kojeneckého ústavu, kde o ně nebylo tolik pečováno, jak by bylo potřeba. Růtka téměř nemluvila a nechodila, byla v postýlce s ohrádkou, kde neměla možnost se dostat ven. Dívky neměly emoční podporu a vnímání, které by jim mělo být dáno od matky. S příchodem do rodiny manželského páru, kde měli i sourozence, dva starší bratry, měli možnost naučit se i sourozeneckému vztahu. Manželský pár tedy měl zkušenosti s výchovou dětí, ale neměli zkušenosti s dětmi, kterým chyběla emoční složka rozvoje. Řešili tedy otázky, jak se dostat k holčičkám blíže a jak si s nimi vybudovat vztah a získat důvěru. Také nastala otázka, kdy jim sdělit, že nejsou jejich biologickými rodiči. To je velmi důležitý mezník v jejich životech a hlavně je to pravidlo v ústavě o právech dítěte. Což, jako začínající pěstouni bez vzdělávání a doprovázející organizace, nevěděli, jak toto téma začít. Stejně, tak o tom, proč jsou v péči jiných rodičů, než v péči svých biologických. Problém přišel, když se jich Esterka začala vyptávat na to, proč má tmavší pleť než bratři a proč nemá stejné příjmení, jako oni. Ze začátku měli problém s biologickým otcem Esterky, který po nějaké době byl propuštěn z vězení a chtěl se o dceru soudit, protože ho pobouřilo, že pěstounští rodiče chtěli změnit Esterky příjmení, s čímž nesouhlasil. Často jim ztěžoval situace, kdy se snažili o různá povolení ohledně pasu a rozhodování v její prospěch. Ráchel tvrdí, že to byl pro ni osobní boj, kde by byla za doprovázející organizaci a vzdělávání velmi vděčná. Zde bez vzdělávání a podpory či pomoci organizace nastává úskalí, které si museli vytrpět. Až po zavedení vzdělávání a spolupráci s doprovázející organizací Rozum a Cit, začali tyto témata otvírat. Mluvit o tom, jak a proč jsou v jejich péči. Vzdělávání jim umožnilo nahlédnout do problematiky odmítnutého dítěte. Nyní sami tvrdí, že kdyby vzdělávání bylo zavedeno mnohem dříve, tak by mnoho věcí dělali jinak. A se vzděláváním pro ně bylo novým poznáním, kdy mohli komunikovat otevřeně o minulosti holčiček, tak, aby to jejich psychika uměla zpracovávat. Také zpětně vidí, že by měli podporu v jednání a spory s Esterky otcem.

Hodnocení příkladu:

Příklad budu hodnotit na bázi rozhovoru s pěstounským manželským párem. Na bázi jejich zkušenosti před a po spolupráci s doprovázející organizací a zařazením vzdělávání. A pomocí kritérií hodnocení.

Tento příklad praxe mluví o tom, jak manželé Samuel a Ráchel, měli řešit potřeby holčiček ohledně jejich minulosti a biologické rodiny. Nevěděli si rady s biologickým otec Ester, jak řešit dané situace, do kterých byli díky němu stavěni. Jak zvládat temperamentní Rút a její výchovu. Bez vzdělávání to pro mě však bylo velmi těžké až po zavedení programu vzdělávání, měli širší pohled na celkovou problematiku. Od roku 2013, kdy bylo zavedeno povinné vzdělávání všech pěstounů, manželé začali rozvíjet své schopnosti na bázi odbornější úrovně. Vzdělávání jim umožnilo vidět i to, co v minulosti dělali špatně. Díky psychologům, kteří vedli vzdělávání, manželé nahlédli do dětské psychiky a její emoční stránky. Kladný přínos byl i v tom, že díky doprovázející organizaci měli možnost setkávat se s jinými rodinami ve stejném programu a měli možnost sdílet své zkušenosti a učit se od ostatních. Sdílet se a hledat podporu. Také se dokázali lépe orientovat v dávkách pěstounské péče, protože doprovázející organizace jim pomohla nahlédnout do této finanční oblasti, kdy pak díky grantům od Rozumu a Citu mohli holčičkám uskutečnit bohaté dětství na společenský a socializační život. Záporný přínos byl celkově v tom, že ze začátku do patnácti let dívek neměli odborný přístup a nedokázali vnímat problematiku na pomezí odbornosti, která v těchto případech byla velmi důležitá. Během vzdělávání manželského páru došlo ke změnám, které hodnotí kladně. Vzdělávání jim ukázalo cestu, jak mluvit s dítětem, které nemá vlastní rodiče a je v péči cizích lidí. Dokázali mluvit o tom, proč to tak je a zároveň věděli, v kolika letech je dobré dítěti říci, že není jejich biologickým potomkem. Zpětně tvrdí, že by ve výchově udělali mnoho změn, které by mohly mít lepší dopad na budoucnost dívek. Na jednu stranu vědí, že vzdělávání je důležitý aspekt, který pomáhá všem pěstounům pro zlepšení celkových dovedností a schopností jejich péče.

Kritéria hodnocení:

Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.) v části páté o pěstounské péči, v hlavě první §47 Práva a povinnosti osoby pečující a osoby v evidenci v odstavci f) o povinnosti vzdělávání a zlepšování dovedností a schopností pěstouna, který dává možnost vzdělávání, bylo velkým kladným přínosem pro manžele, protože díky tomu mohli pochopit celkové chování

svěřených holčiček. A díky ustanovení o povinnosti spolupráce s doprovázející organizací od roku 2013 mohli pomocí poradenství a konzultací řešit problémy, které nastaly. Opět dle tohoto kritéria je záporné, že to bylo stanoveno až, když obě holčičky dorostly do pozdějšího věku, tudíž ta práce a chápání vznikalo později.

Zákon o sociálně-právní ochraně v § 8 stanoví, že vyjádření dítěte při jednání jeho osoby (odkud je, kým je, proč je jiné etniky než pěstouni) věnuje náležitá pozornost příslušná k jeho věku. Tím se řeší otázka otázek Esterky otázky ohledně barvy pleti a toho, jak jim sdělit, že Samuel a Ráchel nejsou její biologičtí rodiče.

Dle směrnic o náhradní rodinné péči Organizace spojených národů, v bodu dvacet tři stojí, že ústavní péče by měla být vzájemně doplňována formami rodinné péče. U obou holčiček se to v ústavní péči nedoplňovalo. Zvláště u Rút, kterou si ani nebrávala žádná tetička na návštěvy. Pro ni to bylo zcela nové, být v rodinném prostředí a některé vzorce chování se teprve učila. To přináší záporné hodnocení ústavní péče.

3.3. Příklad dítěte svěřeného do péče a vzdělávání

Tato podkapitola je opět o stejné rodině se stejnými členy. Samuel poručník jeho manželka Ráchel, jejich dva synové a dvě holčičky v PP, Ester a Rút. Příklad bude sám o sobě jen o Ester a její problematice v rodině. Nejdříve v příkladu uvedu problematiku, kterou v něm budu popisovat. A poté příklad vypíšu. Následně ho zhodnotím.

Hodnocení bude z pohledu Samuela a Ráchel a s odstupem času její vlastní pohled na danou problematiku. Příklad bude vyobrazovat problematiku nechutenství v dané rodině, pocit sebemeně cennosti a změny (možnosti) po uskutečnění vzdělávání pěstounských manželů.

Příklad:

Esterka byla odebrána biologické matce, která s ní osobně přišla do ústavní péče, ještě tehdejšího kojeneckého ústavu. Avšak díky psychické nemoci

matky, byla Esterka odebrána a matka byla poslána na léčení do psychiatrické léčebny, kde jí byla diagnostikována schizofrenií. Esterka zůstala v kojeneckém ústavu tedy sama, kde byla do svých dvou let. Krátce po odebrání, její matka zemřela. Poté byla soudem svěřená do pěstounské péče manželskému páru, který už měl v péči jednu starší holčičku a dva své vlastní syny. Otec v té době byl ve vězení.

Po několika soudních státních dostala rodinu, která ji zahrnula do rodinného kruhu a začala se socializovat. Ze začátku měla v rodině problémy s jídlem a odmítala veškeré jídlo, co jí bylo nabízeno. Manželé netušili příčinu nechutenství a nevěděli si rady. Opět se jedná o příklad, kdy manželé ještě nebyli v programu vzdělávání. Esterka si brzy vybuodovala blízký vztah s pěstounskou maminkou. Vždy pro ni bylo těžké, když se na chvíli pěstounka oddálila. V období puberty se u ní začala vyvíjet nadpřirozená vděčnost – měla pocit, že, když si ji vzali z kojeneckého ústavu, že jim musí být vděčná a stále to dokazovat. I přes to, že jí říkali, že nic takového od ní nechtějí a že si ji vzali moc rádi. V holčičce se začal budovat systém morálního zalíbení. Kolem třináctého věku začala trpět mentální anorexií, kdy to začalo vyvrcholovat až k panickému strachu z jídla. Pěstouni si ze začátku nevěděli rady a začali panikařit. Na konci osmé třídy, kterou Esterka dokončovala, byla hospitalizovaná na dětskou psychiatrii. V této době už pěstounský pár spolupracoval s doprovázející organizací Rozum a Cit. Tím pádem mohli tuto situaci řešit s ní a společně se sociální pracovníci, hledat řešení, jak Esterce pomoci. Doprovázející organizace jim pomáhala vyplňovat papíry ohledně léčby. Biologický otec kolem tohoto období zemřel, takže zákonný zástupce byl Samuel, který měl právo podepsat zahájení pobytu na psychiatrii a také měl v moci podepsat revers. Rok na to se zařadili do programu vzdělávání, kde mohli řešit tuhle otázku problému. Po propuštění Esterky z léčebny, měli díky doprovázející organizaci možnost kontaktů na psychology, kterým mohla docházet. Prokázalo se, že prvotní nechutenství s jídlem bylo spojeno s odmítnutím, které si Esterka nesla a dále s její potřebou být dokonalá. Pomocí, doprovázející organizace, psychologů a vzdělávání se problém dokázal pomalu řešit a manželé měli mnohem více naděje a jistoty na zlepšení.

Hodnocení příkladu:

Příklad dobré praxe budu hodnotit pomocí rozhovoru s pěstounským párem a z pohledu jejich vlastní zkušenosti a ze zkušenosti Ester (neboli mě). Jak to Ester vnímala svými očima, jako dítě svěřené do péče. Pomocí toho shrnu, zda si myslím, že vzdělávání je pro pěstouny stěžejní a zároveň i spolupráce s doprovázející organizací. Zde jsi sem vědomá rizik vlastního nadhledu.

Tento příklad mluví o psychickém problému Esterky, které si přinášela z raného dětství. Kdy ze začátku nedostupnosti vzdělávání, pěstounští manželé neměli představy o možnosti léčby. Sama Esterka se cítila dost často ztracená a nenaplněná. Morální tlak, který si sama vytvořila v tom, že bude za každou cenu vděčná manželům, co ji poskytli domov, ji postupem času svázal a odebral svobodu. V pozdějším věku si začala mnoho věci uvědomovat a snažila se, být dobrou dcerou. Tím se sama dohnala až k poruše příjmu potravy. Byl to její trest za to, že něco dobře nespĺnila. Psychickou deprivaci si téměř nikdy nechtěla připustit, až právě díky doprovázející organizaci a odborné psychologické pomoci, poskytované doprovázející organizací, to přijala a mohla s tím začít pracovat. Sama vidí a přiznává, že pomoc doprovázející organizace byla v tomto případě velmi klíčová. Pěstounští rodiče souhlasí s tím, že vzdělávání jim umožnilo víc nahlídnout na Esterky chování, pomohlo jim řešit i Esterčino sebe přijetí. Příklad popisuje, že nejenom vzdělávání je důležité pro řešení náročných situací v pěstounské péči, ale i poskytované ostatní a návazné služby doprovázející organizace jsou důležité pro řešení a zároveň dobrý vývoj dětí v pěstounské péči. Před zavedením vzdělávání a celkové podpory pěstounských rodin, docházelo k nevyřešeným problémům a nejistot, ohledně péče dětí.

Kritéria hodnocení:

Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.) by žádný pěstoun neměl být sám na celkovou výchovu a péči v pěstounské péči. Od roku 2013 je povinně zavedeno doprovázení pěstounů, kdy se musí pěstoun do třiceti dnů od ustanovení pěstounství přihlásit k doprovázející organizaci. V tom to případě je to dobré až v pozdějším věku Esterky, která má problém s jídlem, který ji však začali už při prvních návštěvách rodiny, tím pádem záporné na tom, je, že ustanovení o povinné dohodě pěstounů s doprovázející organizací s tím i vzdělávání, bylo stanoveno až v roce 2013 a ne dříve. Kdyby to bylo zavedeno dříve, je možné, že by Samuel a Ráchel věděli, jak tomu vyvrcholení předcházet.

Dle Směrnic o náhradní rodinné péči Organizaci spojených národů v bodě čtrnáct, se odebrání dítěte z rodiny má považovat, jako poslední řešení. V případě u Esterky šlo o odebrání matce, z důvodu psychické nemoci, a to bylo správné řešení.

Směrnice o náhradní rodinné péči Organizace spojených národů v bodě šestnáct, že dítě má právo na zdravotnickou službu a vše, co zdravotní podmínky dítěte vyžadují. V tom to případě je to kladné, protože manželský pár pěstounů pomocí doprovázející organizace poskytli Ester léčbu, která jí pomohla s poruchou příjmu potravy.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo popsání vývoje vzdělávání pěstounů a zobrazit příklady dobré praxe ohledně postupného zavádění vzdělávání a podpory pěstounů. Teorii jsme čerpala z odborné literatury a dostupných materiálů na portálech doprovázejících organizací a na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí. Z odborné literatury jsem čerpala nejvíce z Matouškových a Matějčkových knih. Jsou nejznámějšími autory a odborníky na náhradní rodinnou péči a celkově na pěstounství. Ohledně vzdělávání pěstounů příbuzenských, jsem se sešla s pracovníci z doprovázející organizace Rozumu a Citu, která mi podala rozhovor o jejich činnosti s touto skupinou. Jedná se o kapitolu druhou a podkapitolu jedna. Celková teorie ukazuje na vývoj vzdělávání pěstounů a aktivity kolem něho. Mým cílem bylo i podrobně rozepsat druhy náhradní rodinné péče a její příčiny. Vysvětlení pěstounské péče a její formy. Zároveň vysvětlit vzdělávání a jeho formy. Zde jsem si vědoma vystavení limitů, které mi dávají dané příručky, ze kterých jsem čerpala. Avšak si trůfám říci, že čerpání z příruček, které napsali doprovázející organizace nebo z metodik od MPSV, jsou velmi přínosné, protože čerpají z vlastní praxe. Zvláště u DO, které přímo pracují s pěstouny a poskytují vzdělávání. Umožnilo mi to nahlédnout do průběhu a možností vzdělávání v praxi.

V druhé části této práce bylo cílem, poukázat pomocí příkladů dobré praxe, jak vzdělávání pomohlo nebo nepomohlo v péči o dítě. Ve všech příkladech se jedná o situace, kdy rodina ještě neznala vzdělávání a až později, kdy se zařadila do programu na vzdělávání, vidí, jak moc to je potřeba, aby jejich výchova a péče o svěřené dítě byla správná (odborně vedena) a zároveň se dítě mohlo dobře vyvíjet. Příklady ukazují na složité situace, kterým byli pěstounští rodiče vystaveni. Řešení i otázky biologických rodičů a příčiny, proč je dítě svěřené u pěstounů. Také se zaměřuji na pohled svěřeného dítěte. Na jeho prožívání a chápání celé situace. Každý příklad je pak vyhodnocen. Vyhodnocení kladů a záporů.

Téma jsme si vybrala, protože sama pocházím z pěstounské péče. Měla jsme poručníka do svých osmnácti let. Mí pěstounští rodiče byli manželé a měli už dva vlastní syny a jednu holčičku z kojeneckého ústavu. Takže nějaké zkušenosti už měli, ale v jejich počátcích péče neexistovalo vzdělávání, takže to bylo celkově na nich samotných. Když jsem se o tom s nimi teď bavila, říkali, že vzdělávání by

jim určitě v mnoha ohledech pomohlo. A že si často s něčím nevěděli rady a byli zoufalí, protože neměli na koho se obrátit. Tím myslím odborně. Sami teď zřizují doprovázející organizaci pro pěstouny a mají v dnešní době kolem čtyřiceti rodin. I přes to, že vzděláváním neprošli tenkrát, tak jako dnes procházejí pěstouni, tak odvedli dobrou práci. A i ve své organizace odvádějí odbornou a dobrou podporu pro pěstounské rodiny. Díky svým zkušenostem mohou být autentičtí pro svou práci.

Z mého pohledu, jako dítě svěřené do péče si uvědomuji, jak důležité je vzdělávání. Není to jen výhodou pro pěstounské rodiče, ale i pro dítě samotné. Pro jeho rozvoj, pochopení a také pro jeho vlastní vnímání celkové situace. Vykonávat pěstounskou péči není jednoduché a není to pro každého. Je to celoživotní výzva, která stojí hodně úsilí. Vzdělávání, které je zavedeno má pěstouny vést k dobré výchově dítěte, má je učit, jak dítěti naslouchat, jak s ním komunikovat o celkové situaci. Jak mu sdělit, že není jejich biologickým potomkem. Důležitou roli hrají i doprovázející organizace, které pomáhají zprostředkovat důležité informace a nabízet odbornou pomoc, plus programy se vzděláváním. Podporují i rodiny finančně a to je velmi důležité, protože často v příbuzenské pěstounské péči se řeší otázka financí. Skvělé na tom je i to, že se mohou rodiče poznávat a hledat si tak nové přátele, díky víkendovým vzdělávacím programům, kteří mají podobné situace, zažívají tak potřebné vztahy, které je rozvíjí.

Celkově bych tuto práci ukončila, jak práci, která popisuje vznik a vývoj, problematiku vzdělávání, v souvislosti s pěstounskou péčí. Pomocí příkladů dobré praxe, jsem si sama uvědomila, jaké jsou úskalí být začínajícím pěstounem bez vzdělávání a jakékoliv odborné pomoci a podpory. Díky náhledu do situací v příkladech dobré praxe, jsem nahlédla do pozice poručníka a manželského páru, který si vzal do péče dvě cizí malé holčičky a neměl tušení, jak s nimi komunikovat, pracovat a zvládat obtížné situace. Poté, co začal manželský pár spolupracovat s DO a vzdělávat se, jsem zachytila velký obrat ve výchově holčiček. Tím bych chtěla říci, že si osobně myslím, že vzdělávání pěstounů, které je poskytováno doprovázejícími organizacemi, je opravdu důležité, aby pěstounská péče mohla být efektivně vykonávána a předcházelo se situacím, které nejsou dobré, jak pro svěřené dítě, tak pro samotné pěstouny. A díky za to.

Použitá literatura:

AMALTHEA ve spolupráci s MPSV, Pěstounská péče: metodika. Praha : MPSV, 2013.

Asociace poskytovatelů sociálních služeb v ČR, Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor : autor neznámý, 2018. IBSN 978-80-907053-2-6.

C. Archer, Dítě v náhradní rodině: nejčastější problémy při výchově maldších dětí v náhradní rodině. Praha : Portál, 2001. IBNS 80-7178-578-4.

J. Kovařík, J. E. Schooler, Adopce: vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro aspotivní rodiče a pestouny. Praha : Návrat domů , 2002. IBSN 80-7255-066-7.

L. Hanušová, L. Hanusková. Specifika vzdělávání pěstounů.

Z. Matějček, O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, Praha, Portál, 1999.

O. Matoušek, Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, ovšvojitele a pěstouny. Praha : Portál, 1999.

O. Matoušek, H. Pazlarová, Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-8.

O. Matoušek, H. Pazarová, Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha : Portál, 2014. IBSN 978-80-262-0697-2.

P. Winnette, Co je to attachment?: v pěti bodech pro rodiče, pěstouny a odborné pracovníky v oboru péče o děti. Praha : Natama: Almanach o dětech a lidech, 2018. IBSN 978-80-907023-0-1.

Purvis B. Karyn, Cross R. David a ySunshine Lyons Wendy, Dítě v nové rodině. Praha : Grada, 2013. IBSN 978-80-247-4535-0.

V. Bechyňová, M. Konvičkovová, Sanace rodiny: sociální práce s dysfunkčními rodinami. Praha : Portál, 2008. IBSN 978-80-7367-792-5.

V. Novotná, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. Olomouc : ANAG, 2016. IBSN 978-80-7554-022-5.

Z. Matějček, Co děti nejvíce potřebují. Praha : Portál, 2008. IBSN 978-80-7367-504-2.

Z. Matějček, Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osbojitele a pěstouny. Praha : Portál, 1999. IBSN 80-7178-304-8.

Zákony:

NORMATIVNÍ INSTRUKCE MPSV, č. 17/2013

ZÁKON O SICIÁNĚ PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ, č. 359/1999 Sb.

OBČANSKÝ ZÁKONÍK, č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějšího předpisu.

ZÁKON č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějšího předpisu.

ZÁKON č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

ZÁKON č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Odkazy na příručky doprovázejících organizací:

https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/manual_provazeni_pp.pdf

<https://www.nahradnirodina.cz/vyzkum-a-vzdelavani>

<http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pecce/system-nahradni-rodinne-pecce-v-cr/institucionalni-ustavni-pecce-o-dite/>

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA

<https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/attachment-o-dulezitosti-citoveho-pouta-v-zivote-o-jeho-poruchach-a-leceni-89.html>

ŠANCE DĚTEM

<http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pecce/sluzby-pro-pestouny/vzdelavani-pestounu/>

VIRTUÁLNÍ KNIHOVNA

<http://www.pestouni.cz/pro-pestouny/vzdelavani/>

<http://www.pestouni.cz/pro-pestouny/doprovazeni/>

<https://rodina-zdislavy.webnode.cz/files/200000029-209012189f/Methodika.pdf>

METODIKA DOPROVÁZENÍ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

<http://www.pravonadetstvi.cz/odbornici/attachment/vzdelavaci-program-specifika-pecce-o-deti-v-nahradni-rodinne-peci/>

VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/otazky_sos.pdf -

OTÁZKY V OBLASTI PĚSTOUNSKÉ PÉČI, SOS DĚTSKÉ VESNIČKY

https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/19319_a5-zi-o_pestounske_peci_0.pdf -

ZÁKLADNÍ INFORMACE O PĚSTOUNSKÉ PÉČI A PÉČI PORUČNÍKA